చిత్తరువు

శ్రీ మొక్కపాటి నరసింహ శాస్త్రి

౧

లజ్ చర్చి రోడ్డు, మైలాపూర్, జూలై ౧౪, ౧౯౧-

అయ్యా: నే నీరోజు ఉదయమే ఇక్కడికి వచ్చినాను. నేటి సాయంకాల మైదు గంటలకు తమరు నా బసకు దయచేసిన ట్లైతే మన ముభయులమూ కాలేజీకి వెళ్ళి పిల్లను చూచి, తరువాత సంగతి మాట్లాడవచ్చును. ఈ సాయంకాలము పిల్లను చూచుటకు ప్రిన్సిపాలు అనుమతిని పొందినాను. తొందరపను లుండుటచేత తిరిగి ఈ రాత్రే నేను వెళ్ళిపోవలెను. కాబట్టి తాము సాయంకాలము తప్పక దయ చేస్తా రని నమ్ముతాను.

వి ధే యు డు,

. భ. కుటుంబరావు.

ఆనాడు సాయంకాలము కొంచెము వర్షము కురిసి వెలిసింది. అస్తమించబోతున్న సూర్యకాంతి బంగారు నీరువలె చూడడానికి ముచ్చటగా ఉన్నది. ఆకు వంటికున్న ప్రతివానచినుకూ నక్షత్రములాగ ప్రకాశిస్తున్నది. తూర్పున పెద్ద ఇంద్రధనస్సు ఆకాశాన్నీ భూమినీ కలిపి వేసింది.

చట్పట్లో తనబంగాళాలో పడకగదిలో అద్దానికి ఎదురుగా నుంచుని ప్రపంచములో తనకు మరొక ఆలోచన ఏమీ లేనట్లుగా ఏకదీక్షతో 'షో' సవరించుకుంటూ నిలబడ్డాడు నారాయణరావు. ఆసవరణ అయిన తరువాత కాస్త సేపు తన ప్రతిబింబముకేసి చూచుకొని తెల్లకోటు

తొడుక్కొని పట్టుసేలంకండువా పైన వేసుకొని పైఉత్తరము బల్లమీద నుంచి తీసి మళ్ళీ చదువుకొని జేబులో పెట్టుకొని చేతికర్ర తీసుకొని మళ్ళీ అద్దములో ఒకసారి చూచుకొని అద్దముపైన గోడ నున్న పటము కేసి చూచినాడు.

ఆ పటమునందు సుమారు ఇరవై సంవత్సరముల వయస్సు గల జవ్వని రూపు చిత్రించి ఉన్నది:

'కలకల నవ్వినట్లు తెలిగన్నుల నిక్కమ చూచినట్లు తో
బలుక గడంగినట్లు కడు భావగభీరత లబ్బినట్లు పెం
పొలయ దనర్చి జీవకళ యుట్టిపడ, ...

చిత్రించిన ఆపటము చూస్తే ఆదులో ఉన్నరూపవతి జీవము తాల్చి ఉంటే ఇంకా ఎంత అందముగా ఉండేదో అనిపిస్తుంది. ఆ కన్నులలో గభీరత ఎంతమందిని ముగ్ధులను చేసిందో అని ఆలోచన కలుగుతుంది. ఆ పెదవులపైన నాట్యమాడే నవ్వుల ఎంతమందికి మతిభ్రమ కలుగజేసిందో అని భయము వేస్తుంది. తాను ప్రేమించిన పురుషునకు స్వర్గసౌఖ్యము చవి చూపించి మర్త్యలోకమునుంచి ఎత్తివేసి దేవత్వము ఇప్పించే ఉంటుంది.

ఆ పటముకేసి నిదానముగా ఒక్కమారు చూచి "మోహినీ, వెడుతున్నాను, నీ తుదికోరిక చెల్లించబోతున్నాను; తరువాత నన్నేమీ అనకు!" అన్నాడు నారాయణరావు. ఆ సౌందర్యరాశి, కన్నులలో ఆనందము నాట్యమాడుతున్నట్లూ, పెదవులు వెళ్ళండి అంటున్నట్లూ నారాయణరావుకు తోచింది. నిట్టూర్పు విడిచి నెమ్మదిగా మేడమెట్లు దిగి వచ్చి బయట నున్న మోటారుకారు ఎక్కి అయన లజ్ చెర్చి రోడ్డుకు వెళ్ళినాడు.

౨

నారాయణరావు సుమారు ముప్పైఅయిదు సంవత్సరముల వయసు వాడు, బ్రాహ్మణుడు, కులీనుడు. ఇరవైరెండో సంవత్సరమునకే బి. ఏ.,

ప్యాస్ అయినాడు. తండ్రి వెంకట్రావు రత్నవ్యాపారము చేస్తూ ఉండేవాడు. ఆయన చాలా డబ్బు ఆర్జించినాడు. కొడుకు బి.,ఏ., ప్యాస్ కాగానే అతనినికూడా వర్తకములో ప్రవేశ పెట్టి ఆరుమాసములు తరిఫీదు చేసి యూరపులోని గొప్పవర్తకులతో ఖాతాలు ఏర్పాటు చేసుకొని రమ్మని పంపించినాడు.

నారాయణరావు సుఖముగా సంవత్సరముపాటు దేశాటనము చేసినాడు. యూరపు అంతా తిరిగి, అమెరికా చూచి, జపానుమీదుగా స్వదేశము చేరినాడు. కావలసినంత లోకానుభవమూ, జ్ఞానమూ, సంపాదించినాడు. ఎక్కువ పెద్దమనిషి తరహా, మర్యాదా సంపాదించినాడు. అతను స్వదేశానికి తిరిగి వచ్చిన ఆరుమాసములలోనే తండ్రి కాలము చేసినాడు. ఆయన పోయినప్పటినుంచీ వ్యాపార మంతా తానే చూచుకోవడమారంభించినాడు. వర్తకులలో ఇంత మంచివాడూ, న్యాయజ్ఞుడూ మరొకడు లేడనేపేరు కొద్దికాలములోనే సంపాదించినాడు. దానితో వ్యాపారము హెచ్చినది. వ్యాపారము హెచ్చినకొలదీ అతనికి శాంతమూ, సౌమ్యతాకూడా హెచ్చినవి. అతని పెదవుల పైన మందహాసమూ కన్నులలో దయా, ముఖమునందలి గాంభీర్యమూ చూచి, "ఏమి మనిషి, ఏమి అదృష్టము!" అనుకోని వాళ్లు లేరు.

నారాయణరావు బి. ఏ. సీనియర్ చదువుతూ ఉండగా భార్య కాపురానికి వచ్చినది. మొదిలో దూరములాగా ఒకరి మనస్సులో ఒకరు మెలగుతూ, ఎప్పుడూ ఒకరి నొకరు విడువకుండా దేవతలకుకూడా అసూయాజనక మైన ఆనందమును అనుభవిస్తూ ఉండేవారు. ఈ దంపతులను చూచి మెచ్చుకొననివారు కానీ, వీరి అదృష్టమును కొనియాడనివారు కానీ లేరు.

ఇంతమంది కళ్ళా నోళ్ళా పడ్డ సౌఖ్యము ఎన్నాళ్ళు నిలుస్తుంది. ఎంత [illegible] దాయక మైనా తరతరాలుగా [illegible] ఎల్లకాలమూ ఎందు [illegible]

టుంది! చూస్తూ చూస్తూ ఉండగా నాలుగురోజులలో విషజ్వరము కాచి పూర్తిగా వికసించిన పుష్పమువలె రాలిపోయింది ఇతని భార్య. ప్రాణము పోయేవరకు బాగా తెలివిగా ఉన్నది. జబ్బులోకూడా ఒక్క క్షణమైనా విడువకుండా నారాయణరావామెను కనిపెట్టుకొనే ఉన్నాడని వేరే చెప్పడ మెందుకు! ఇంకొకగంటకు ప్రాణము పోతుం దనగా భర్త దగ్గర సెలవు పుచ్చుకొని అతనిని బెంగపెట్టుకొన వద్దని ధైర్యము చెప్పి ఏమీ సందేహించక తిరిగీ వివాహము చేసుకొమ్మని కడసారి ఒక ముద్దు పెట్టుకొని అతని చేతులలోనే ప్రాణములు విడిచింది.

కొంతసేపటివరకూ నారాయణరావుకు ఒళ్ళు తెలియలేదు. చేష్ట లుడిగి కళావిహీనము కాక మామూలుగా నిద్రపోతూ ఉన్నట్లుగా ఉన్న తన భార్య ముఖంకేసి రెప్ప వాల్చకుండా చూస్తూ అలాగే కూర్చున్నాడు. తరువాత తెలివి తెచ్చుకొని ఆమెకు అంత్యవిధులు జరిపినాడు.

తరువాత కొన్ని దినాలవరకూ మతి లేనివానివలె తిరిగినాడు. భార్య పోయిన సంగతే తెలియనట్లుగా ఉండేవాడు. ఏ పుట్టింటికో వెళ్ళినట్లు భావించుకొంటూ ఉండేవాడు. అందరూ ఇతనికి పిచ్చెత్తుతుం దేమో అని భయపడే వాళ్ళు. కొన్ని దినా లిలా జరిగిన తరువాత అతనికి మతి కుదుట పడ్డది. తననష్టమును తెలుసుకొన్నాడు. దుఃఖసముద్రము దాటడానికి అతను పడ్డ అవస్థ చెప్ప శక్యము కాదు.

నారాయణరావు భార్యతో ఒకసారి బొంబాయి వెళ్ళినప్పుడు అక్కడ ఒక ప్రసిద్ధ చిత్రకారుని చేత తన భార్య రూపమును చిత్రింపించి అప్పటినుంచీ దానిని తన పడకగదిలో పెట్టుకొన్నాడు. ఆ పటము అంత సజీవముగా ఉన్నందుకు అనేక మంది చిత్రకళానిపుణులు ప్రశంసించినారు. భార్య ఊళ్ళో లేనప్పుడు రోజూ లేవగానే ఆ బొమ్మ నొక్క ముద్దు పెట్టుకొని మరీ ఇవతలికి వచ్చేవాడు. భార్య పోయిన పిమ్మటకూడా ఆ పటమున ఆమె జీవించి ఉన్నట్లుగానే భావించి ఆమెతో మాట్లాడుతూ ఉండేవాడు. కొత్తగా కాపురానికి వచ్చిన రోజులలో ఆమెకు

'మోహిని' అని అతను ముద్దుపేరు పెట్టుకొన్నాడు. ప్రతిరోజూ సాయంకాలము ఇంటికి రాగానే దుస్తులు విడిచి సావకాశముగా పటము దగ్గర కూర్చొని, "మోహినీ, ఇవాళ ఏమి జరిగిం దనుకున్నావు" అని ఆనాటి విశేషము లన్నీ పూస గుచ్చినట్లు చెప్పేవాడు. మళ్ళీ ఉదయాన బయటికి వెళ్ళేటప్పుడు, "మోహినీ, వెళుతున్నాను, ఇవాళ" అని ఆరోజు తనకున్న పని అంతా చెప్పేవాడు. ఇలా చెప్పేటప్పుడు ఆమె ముఖము ఒకప్పుడు నవ్వుతున్నట్టూ, ఒకప్పుడు చిట్లించినట్టూ అతనికి కనబడుతూ ఉండేది. ఆమె ముఖవైఖరిని బట్టి తాను చేయబోయే కార్యము ఆమె కిష్టముందో లేదో తెలుసుకొని ఆప్రకారము తాను నడుచుకొంటూ ఉండేవాడు.

భార్యపోయి సుమారైదు సంవత్సరము లైనది. మొదటిరోజులలో ద్వితీయ వివాహము చేసుకొనవలసిన దని అనేక మంది హితోపదేశము చేసినారు. అనేక సంబంధము లెక్కడెక్కడనుంచో వచ్చినాయి. ఆ సంగ తెప్పుడూ తన దగ్గర తలపెట్ట వద్దని తన స్నేహితులతోటి గట్టిగా చెప్పినాడు. తన కష్టములు మరచి పోవడానికి క్రమేణా వ్యాపారము బాగాచేసి ధనార్జన చేయవలె ననే పట్టుదల బయలు దేరినది. డబ్బు విశేషముగా వస్తూ ఉన్నకొద్దీ అతనికి లుబ్ధత్వము హెచ్చినది. దానితో పాటు హృదయము కొంచెము కర్కశత్వము వహించినది. దయాదాక్షిణ్యములు తగ్గినాయి. వెనుకటి సౌమ్యత వెనుకంటింది. చిరాకూ కోపమూ హెచ్చినాయి. తన స్వభావములోని మార్పు తానే కనిపెట్టినాడు. ఇటువంటి మార్పుకు కారణ మేమై యుంటుందా అని విచారించినాడు. తనలో మంచిచెడ్డలను సవరించుటకూ, హృదయ కాఠిన్యమును మృదుల పరచుటకూ, ప్రేమ స్వరూపురా లైన రాధిక ఒకర్తె లేకపోవడముచేత కదా అనుకొన్నాడు. ఇలా కొంతకాలము అఖండైశ్వర్యములో ఏకాకిగా ఉంటే తనలో ఉండే మానవత్వము పూర్తిగా నశించి పశుప్రాయుడనై పోతానేమో నని భయపడినాడు. అందుకని తన్ను రక్షించడానికి సమ

ర్ధురాలైన ప్రేమమూర్తి ఎవరైనా దొరికితే బాగుండు ననుకొన్నాడు.

భార్య తన అవసానకాలమందు ఈయనను మళ్ళీ వివాహము తప్పకుండా చేసుకొమ్మన మని మరీ మరీ చెప్పి పోయినది. అంతటి తోటి ఊరుకోకుండా ఈ మధ్య రోజూ రాత్రి కలలో కనబడి వివాహము చేసుకొమ్మన మని ఈయనను బలవంత పెడుతున్నది. పటములో కూడా ముఖ వికాసము కొంచెము తగ్గినట్లుగా ఉన్నది. అందుచేత వివాహ మెందుకు చేసుకొన కూడదా అని ఈయనకు ఆలోచన పుట్టినది. "చేసుకొంటే పూర్వసుఖము లన్నీ ఎలా మరచిపోయి మళ్ళీ మొదటికి రావడము! ఆమోహిని స్థానములో ఇంకొకరిని ఎలా నిలపడము! మోహిని కల్పించిన హృదయమును మళ్ళీ ఇంకొకరికి ఇవ్వడ మెలాగు! ఇవ్వడానికి మాత్ర మేముంది! నా హృదయాన్ని నా మోహినే తీసుకొని పోయింది. అలాంటప్పుడు హృదయ శూన్యుడనైన నన్ను ఎవరు పెండ్లాడుతారు? పెళ్ళి చేసుకుంటే మట్టుకు నా మోహిని జ్ఞాపకం రాకుండా ఎలా ఉంటుంది? అలా ఉంటే బ్రతకడ మెలాగు! నే నింకొకళ్ళను ప్రేమించనప్పుడు వాళ్లు మట్టుకు నన్ను ప్రేమిస్తా రన్న మా టేమిటి? ఎందుకు ప్రేమించాలి. పోనీ, అన్నిటిమాటా అలా అట్టిపెట్టి నా కిప్పుడు ముప్పైయి దేండ్లు ఉన్నాయి కదా! ఏ పన్నెండేండ్ల పిల్లనో పెండ్లి చేసుకొంటే - తనకంటె ఇరవైమూ డేండ్లు పెద్దవాడిని - నా మీద అంత అనురాగ ముండ మంటే ఎలా ఉంటుంది! పోనీ ఆ సంకోచ మెందుకు? పెద్దపిల్లనే ఎందుకు పెండ్లాడ కూడదు? నన్ను వెలి వేస్తా రన్న భయము లేదు. నా ఇంటికి రాకపోతే ఎలాగా అన్నంత ఆప్తులా లేరు. తక్కిన నా శ్రేయస్సు కోరేవారు ఎలాగూ వస్తారు. అవును, అలా చేస్తే బాగుంటుంది. పిల్లకు జ్ఞానము వచ్చి ఉంటుంది, సంగ తంతా చెప్పినపిమ్మట నచ్చితేనే పెండ్లాడుతుంది. అలా ఇష్టపడ్డ పిల్ల ఎప్పుడు దొరికితే అప్పుడే పెండ్లాడవచ్చును. అని కొన్నాళ్లు తర్క-వితర్కములు చేసుకొని చివరకు తాను వివాహము చేసుకొంటానని, సంబంధ మెక్కడనైనా ఉంటే విచారించవలసిన దనీ, ఒక స్నేహితునితో చెప్పినాడు నారాయణరావు.

3

ప్రపంచకములో 'నా' అన్నవాళ్లు ఎవ్వరూ లేని ఏకాకిని రుక్మిణి. ఇరవైరెండేండ్లు ఉంటాయి. ఆమె ఎంతసేపు చూచినా చూడ బుద్ధి తుంది. సుగుణవతి, రూపవతి, పోతపోసిన బంగారుబొమ్మ. నిశ్చయముగా నిలుచున్నప్పుడు చూస్తే ఆమె అసమానుడైన శిల్పి ఎవడో చెక్కిన విగ్రహమువలె ఉంటుంది. అవయవసౌభాగ్యములో గాని రూపసంపదలో గాని రేఖావిలసనలో గాని శరీరలావణ్యములో గాని ఆమెను వంక పెట్టడానికి ఎవ్వరికీ శక్యము కాదు. మలయమారుతోచ్చలిత మైన లేదీగవలె ఆమె కదలినప్పుడెప్పుడూ విలాస మొలుకుతూ ఉంటుంది. అంత నాజూకుగా ఉన్న దని కేవలము అబల కాదు. ఆ తీర్చినముక్కు, సన్నగా దగ్గరగా ఉన్న పెదవులందలి పట్టుదలా, కన్నులలో లోతు, మెరపు మెరసినట్లు ఒక్కొక్కప్పుడు కళ్ళు తళుక్కు మన్నప్పుడు వాటిలో కనబడే రాజసమూ, చూస్తే చరిత్రలలోని రాజపుత్రస్త్రీలు జ్ఞప్తికి వస్తారు.

ఆమె పేద బ్రాహ్మణ కుటుంబములో పుట్టినది. తల్లిదండ్రులకు ఆమె ఒక్కర్తె. నిరుపేద లైనప్పటికీ ఏలోటూ లేకుండా వా రామె నెంతో గారాబముగా పెంచుకొంటూ ఉండేవాళ్ళు. కాని దురదృష్టమువల్ల ఆమె ఏడవయేటనే రెండుమూడు రోజులు హెచ్చు తగ్గుగా తల్లితండ్రు లిద్దరూ కాలము చేసినారు. దిక్కులేని పిల్లను ఆ స్థితిలో ఎవళ్ళు నెత్తిమీద పెట్టుకుంటారు!

భమిడిపాటి కుటుంబరావని ఒక సంపన్నగృహస్థు, ధర్మదేవత, న్యాయవాది. న్యాయ మైన కేసుగా ఉండి ఆయన చేపట్టినాడూ అంటే అది నెగ్గిన దన్న మాటే! ఆయనకు దైవము ఒక్కటే లోటు చేసినాడు: సంతానము లేదు. అందుచేత ఆయనా, ఆయన భార్యా, దేశములో ఉండే దిక్కులేని వాళ్ళ నందరనూ తమ పిల్లలుగా భావించుకొని తమకు చేతనైన సహాయము చేస్తూ ఉండేవాళ్ళు. చుట్టుపక్కల ఉండే ప్రతిమూలలోనూ ఒకరో ఇద్దరో కుటుంబరావు కుటుంబము వాళ్ళే.

కుటుంబరావుకు రుక్మిణి సంగతి తెలిసినది. వెంటనే ఆయన ఆ పిల్లను రప్పించి దైవనిర్ణయానికి ఆశ్చర్యపడుతూ, "అమ్మాయీ, ఇంక ఇదే నీ యిల్లు అనుకో; తల్లిదండ్రులు లేరని బెంగపెట్టుకోకమ్మా. నన్నూ నా భార్యనూ నీ తల్లిదండ్రులే అనుకొని ఇక్కడనే ఉండు. నీ కేమీ లోటుండ దమ్మా" అన్నాడు. రుక్మిణి తెల్లబోయి ఒకసారి కుటుంబరావు కేసీ, ఒకసారి ఆయన భార్యకేసీ, ఒకసారి ఆ ఇంటికేసీ చూచి, "నే నిక్కడ ఉండ" నన్నది. కుటుంబరా వా పిల్లను దగ్గరకు తీసుకొని నిమురుతూ, "భయపడకమ్మా! ఒక్కతెవు ఉంటే చాలా చిక్కున బడతావు. ఇక్కడ కూడా మీ ఇంట్లో ఉన్నట్లే ఉండవచ్చును. నీకు కావలసినన్ని చొక్కాలూ పరికిణీలూ బొమ్మలూ అన్నీ కొని ఇస్తాను. నీ స్నేహితురాండ్రంతా ఇక్కడకే వచ్చి నీతో ఆడుకొంటూ ఉంటారు" అన్నాడు.

భయము చేతనూ విచారము చేతనూ కన్నీరు కారుస్తూ ఉన్న రుక్మిణిని కుటుంబరావుగారి భార్య ఎత్తుకొని కన్నీరు తుడిచి, ఓదార్చి తల దువ్వి నీళ్ళుపోసి ముఖాన బొట్టూ, కళ్ళకు కాటుకా, పెట్టి వాకిట్లోకి తీసుకువచ్చినది. ఇప్పటికి రుక్మిణికి కొంత బెదురు వదిలింది. కుటుంబరావుగారు బండి పిలిపించి రుక్మిణిని తీసుకొని బజారు వెళ్ళి ఆ అమ్మాయికి పదిపన్నెండు రకాల చొక్కాలు, పరికిణీలు కుట్టించి అయిదారు బొమ్మలు, కొత్త మిఠాయి, పకోడీలు, కొనిపెట్టి ఇంటికి తీసుకొచ్చేసరికి రుక్మిణి బ్రహ్మానందపడి తన కష్టాలన్నీ మరిచిపోయినది. వారము దినముల వరకూ ఇక్కడ నియమములు కట్టుబాట్లు, ఆమెకు కొంచెము కష్టము కలిగించినాయి. మధ్యన ఒకటి రెండు సార్లు "నే నిక్కడ నుండను, వెళ్ళి పోతా" నని బెదిరిస్తూ వచ్చింది. అప్పటి కేదో లంచము పుచ్చుకొని మళ్ళీ సమాధానపడుతూండేది. క్రమేణా ఇక్కడి సౌఖ్యములలో తన పూర్వ చరిత్ర మరిచిపోయింది.

కుటుంబరావుగారు రుక్మిణికి ఇంటిదగ్గర సంగీతమూ చెప్పిస్తూ బడికి పంపిస్తూ ఉండేవారు. "పన్నెండు సంవత్సరములు వచ్చిన తరువాత "అమ్మా, నీ కిప్పుడు పెళ్ళి చెయ్యనా? బి. ఏ. దాకా చదువుకుంటావా?"

అని అడిగినారు. ఏమి తోచినదో మళ్ళీ ఆలోచించకుండా నిర్భయంగా "బి. ఏ. దాకా చదువుకోవలె నని ఉన్నది. నా కిప్పుడు పెళ్ళి చేసుకో వలె నని లేదు" అన్నది. కుటుంబరావు భార్య అందు కంగీకరించక పోయినా ఆ అమ్మాయికి ఇష్టము వచ్చినప్పుడే చేయవలె నని మళ్ళీ వివాహ ప్రశంస లేకుండా చదువు చెప్పించినారు. సకాలములో స్కూలుఫైనలు క్లాసు ప్యాసు అయినది. అక్కడనుంచి చెన్నపట్నము పంపించి క్వీన్ మేరీస్ కాలేజీలో ఇంటర్మీడియేట్‌లో ప్రవేశ పెట్టినారు. ఆమె బి. ఏ. చదువుతూ ఉండగా ఈ సంబంధము సంగతి కుటుంబరావు గారికి తెలిసింది. భార్య కూడా అమ్మాయికి త్వరగా వివాహము చెయ్య మని తొందర పెట్టడముచేతా, సంబంధము బాగుం దని తోచడముచేతా స్నేహితులద్వారా నారాయణరావుతో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరిపినారు. నారాయణరావు పిల్లని చూడడానికి అంగీకరించగానే ఆమెను చూడడానికి కాలేజీ ప్రిన్సిపాలు అనుమతిని పొంది చెన్నపట్నము వచ్చి నారాయణరావుకు పై ఉత్తరము వ్రాసినారు.

౪

వాకిట్లో మోటారుచప్పుడు వినగానే కుటుంబ రావుగారు, వారి స్నేహితులూ లేచి వచ్చి నారాయణరావుగారిని ఆహ్వానము చేసి, లోపలికి తీసుకు వెళ్ళినారు. కొంచెము ఇష్టాగోష్ఠి అయిన పిమ్మట కుటుంబరావుగారూ వారిస్నేహితులూ కూడా దుస్తులు ధరించి నారాయణరావుగారితో కాలేజీకి బయలుదేరినారు.

కుటుంబరావుగారు మధ్యాహ్నమే కాలేజీకి వెళ్ళి రుక్మిణితోటి అదివరకు ఉత్తరములద్వారా తెలిపినదీ, తాను కొత్తగా స్నేహితులవల్ల విన్నదీ రుక్మిణితో సావకాశముగా చెప్పినారు. అప్పటినుంచీ రుక్మిణికి ఏమీ తోచింది కాదు. హృదయము కల్లోలముగా ఉన్నది. ఆపూట కాలేజీలో

చెప్పిన దేమీ తల కెక్క లేదు. తనజీవితములో మూడవసారి మార్పు కలగబోతున్నది. ఈ మార్పుకూడా వెనుకటివలె మంచికే అవుతుందో చెడుకే అవుతుందో. దీనిపైన తనభావిజీవిత 'మంతా ఆధారపడి ఉన్నది. ఈనారాయణ రా వెలాటివాడో, పైకి లోకాని కెంతమంచిగా కనపడ్డా అంతర్య మెట్లా ఉంటుందో? నాగరికులలో ప్రపంచకానికి కనబడే మనిషికీ ఇంట్లో భార్యకు, పిల్లలకూ కనబడేమనిషికీ ఎంతో తారతమ్య ముంటున్నది. అలాటివా డౌతాడా, లేకపోతే మానాన్నగారూ కుటుంబ రావుగారికిమల్లే ఉంటాడా! చూపుల కెట్లా ఉంటాడో మనిషి? రెండవ పెళ్ళివాడుకూడా అంటున్నారు. ముసలివాలకము పడ్డదేమో. పోనీ, వాలకముమాట ఏలా ఉన్నా తనప్రేమ అంతా ఇదివర కొకరికి అర్పించిన తరువాత నా కేమి మిగులుతుంది? ఏస్వల్పలోపము వచ్చినా తన ప్రథమ పత్నితో సాపత్న్యము తెచ్చి ఆమె మంచి దని సాధిస్తూ ఉంటాడేమో. అన్నిటిమాటా అటుంచి, పెళ్ళి కాగానే తీసుకు వెళ్ళి మళ్ళీ కాలేజీకి రా నివ్వడేమో. ఒకవేళ ఇప్పుడు రా నిచ్చినా, ఈపరీక్ష కాగానే మామూలు స్త్రీలవలె నన్నింక మళ్ళీ బయటకు వెళ్ళ నివ్వడేమో. ఇంతచదువు చదువు కొని ఆత్మమానమూ లోపల అణగి ఎలా ఉండగలను? నాన్నగా రడిగిన ప్పుడు మొదటిపెళ్ళి వాడు కావా లనక ఏమీ ఆలోచించకుండా దీని కెం దుకు సమ్మతించాను? ఏమో ఇంతవరకు దైవము నాపాలిట ఉండి అన్ని విధాలా నాకు మేలే చేస్తున్నాడు కదా. దీనివల్లకూడా మేలే కలుగుతుం దని ఎందు కనుకోకూడదు? నా కిప్పు డీసందేహ మెందుకు అని వరి పరివిధముల ఆలోచిస్తూ గాలిలో గాలిపడగవలె తటపటాయిస్తూన్న మనస్సుతో శుభ్ర మైన దుస్తులు ధరించి చక్కగా తల దువ్వుకొని ముఖమున ఎర్రని తిలకము తీర్చి గదిలో పచారు చేస్తూ మధ్యమధ్య తన తండ్రి మొదలయినవారు వస్తున్నా రేమో అని కిటికీలోనుంచి తొంగిచూస్తూ మహా ఆదుర్దాతో వేచియున్నది.

కాలేజీగడియారము ఆరు గంటలు కొడుతుండగా కాలేజీ కాంపౌండు

లోకి మోటారుకారొకటి వచ్చి నిలిచింది. రుక్మిణి కిటికీలోనుంచి తొంగి చూచింది. కారులోనుంచి కుటుంబరావుగారు, మరి ఇద్దరూ దిగినారు. ఇందులో ఎవరు నారాయణరావుగారై ఉంటారని ఆలోచిస్తుండగానే నౌకరు ఒకతె వచ్చి రుక్మిణిని పిల్చి "మీకొరకు ఎవరో వచ్చినా" రని చెప్పింది. రుక్మిణి ఒక్కసారి అద్దములో చూచుకొని హృదయములో ఆందోళనము పైకి వినబడుతుందేమో అనే భయముచేత గుండెల నదుముకొని మెల్లిగా తనతండ్రి మొదలయినవారు ఉన్న సిట్టింగురూమ్ లోకి వచ్చింది. లోపలికి రాగానే కుటుంబరావుగారు లేచి రుక్మిణిని తీసుకు వెళ్ళి కుర్చీలో కూర్చోపెట్టి నారాయణరావుగారిని ఎరుక పర్చారు. నారాయణరావు రుక్మిణులు ఒకరి నొకరు రెప్ప వాల్చక తదేకదీక్షతో చూచుకొన్నారు. ఆవీక్షణ క్షణములోనే ఒకరి అంతఃకరణ లొకరికి తెలిసిపోయినాయి. నారాయణరావు కన్నులలో ప్రేమపూరిత మైన హృదయము, నిర్మల మయినమనస్సు, దయాదాక్షిణ్యాది సద్గుణములు రుక్మిణికి గోచరించినవి. యథాప్రకారముగానే దైవము మన పాలిట ఉన్నాడు. ఏవిధమైన సంకోచమూ లేకుండా ఈయనను వివాహ మాడి నా జీవిత మంతా ఈయన చేతులలో పెట్టవచ్చును. ద్రోహ మేమీ ఉండదు, అనుకున్నది రుక్మిణి.

రుక్మిణి కన్నులలో తొందర సందేహము నారాయణరావుకు కనపించినాయి. ఈ అమ్మాయి సందేహము కొంత తీర్చి ధైర్యము చెప్పాలి. ఏలాగైనా మొత్తముమీద చురుకుపా లెక్కువ. కొంత హడావిడిగానే ఉంటుంది. అయినా ఇది బాగానే ఉన్నది. ఈమెకు నేను నచ్చితే నాకేమీ అభ్యంతర ముండ దనుకున్నాడు.

నారాయణరావు రుక్మిణి నుద్దేశించి తన స్థితిగతులు, తనకు మోహిని యందుండుకున్న ప్రేమాతిశయములు మొదలైనవి చెప్పి "నేనిప్పుడు శూన్యహృదయముతో ఉన్నాను. ఈలాటి మనిషిని నీవు వివాహ మాడి ప్రేమపూరితుని చేయగల ననే ధైర్య ముంటే నిన్ను వివాహము చేసుకొన వలె నని ఉన్నది. పెండ్లి అయినంతమాత్రమున నీవిద్య కేమీ అభ్యంతర

మూండదు. నీ పరీక్ష అయ్యేవరకూ నీవు ప్రతిరోజూ కాలేజీకి వస్తూ పోతూ ఉండవచ్చును. ఉన్నసంగతంతా రవ్వంతైనా దాచకుండా యథార్థముగా నీతో చెప్పినాను. నీవు సావకాశముగా ఆలోచించుకొని నీనిశ్చయము నీతండ్రి గారి ద్వారా నాకు తెలియపర్చ వలసినది. ఈక్షణమందే నీవు సమాధానము చెప్పవలసిన తొందర లేదు'' అని కుటుంబరావు గారి వైపు తిరిగి, ''అయ్యా! ఇంక నాకు సెలవు ఇప్పిస్తే నేను వెడతాను. మీరూ మీఅమ్మాయీ సంప్రతించుకొని ఆమె ఇందుకు అంగీకరించిన ట్లయితే వివాహమునకు ఎప్పుడు వీలుగా ఉంటుందో ఆలోచించి నాకు తెలియపర్చండి. సాధ్యమైనంత త్వరలో ఏసంగతీ నాకు తెలిసిన ట్లయితే నా ప్రయత్నము మీద నేను ఉంటాను. సెలవు'' అని వెళ్ళిపోయినాడు.

ఆయన వెళ్ళగానే కుటుంబరావుగారు ''ఏ మమ్మా, నే నీరాత్రి బయలు దేరి మెయిలుకు వెళ్ళిపోవాలి. నీవు సావకాశముగా ఆలోచించి నాకు ఉత్తరము వ్రాస్తావా? నీవు అసలు ఎవరి నైనా వివాహము చేసుకోవలె నని ఉంటే చెప్పు. ఇంతకంటె మంచి సంబంధము దొరకడము దుర్లభ మని నా నమ్మకము. అయినా నువ్వు ప్రాజ్ఞురాలవు. వరుణ్ణి చూచుకొన్నావు. ఆయన చెప్పిన దంతా విన్నావు. అందులో ఏమి తేడా లేదు. కాబట్టి నీవు బాగా ఆలోచన చేసి నాకు త్వరలో ఉత్తరము వ్రాయి. మన మాలస్యము చెయ్యడము బాగుండదు. ఇంక నాకు వేళ అవుతున్నది. నే వెడతాను. ఉత్తరము వ్రాయడము మట్టుకు ఆలస్యము చెయ్యకు'' అని కుటుంబరావుగారు, వారి స్నేహితులూ లేచి వెళ్ళిపోయినారు.

రుక్మిణి తొందరగా తన గదికి వెళ్ళి నిర్హేతుకముగా పారలి వస్తున్న కన్నీటి తరగల నాపుకొని, ఈశ్వరున కొక సాష్టాంగ నమస్కారము చేసి తన అంగీకారము అప్పుడే ఉత్తరము వ్రాసి ఆరాత్రి మెయిలుకే పంపించింది.

౫

ఒక శుభవారమునాడు లజ్ చర్చిరోడ్డులో కుటుంబరావుగారి స్నేహితు నింట్లో కొద్దిమంది స్నేహితుల సమక్షమందు రుక్మిణికి వివాహము జరిగింది. మరునాడు నారాయణరావు భార్యను తనఇంటికి తీసు కొచ్చాడు.

ఉదయము సుమారు ఏడు గంట అవుతుంది. మంచుతెర అప్పుడప్పుడే తొలగి పోతున్నది. తోటలో చెట్లు తమనిద్రామాంద్యమును విడిచిపెట్టి నూతనదంపతులకు స్వాగత మిచ్చినాయి. పారిజాత సౌరభములు ఇంకా వాయుతరంగములపైన తేలియాడుతున్నవి. పక్క నున్న తామర కొలనిలో ఎర్రతామర ఒకటి కలకల నవ్వింది. చెట్లపయిన పక్షులు ఆనందదాయక మైన పాటలను పాడినాయి. నౌకర్లంతా గుమ్మము దగ్గర నిలబడ్డారు.

మొదటికారులోనుంచి నారాయణరావుగారు, రుక్మిణి దిగినారు. రెండవ కారులోనుంచి కుటుంబరావుగారు, భార్య దిగినారు. మరిరెండు కారులలో వారి స్నేహితు లంతా దిగినారు. నౌకర్లంతా వధూవరులకు స్వాగత మిచ్చినారు. తోటమాలీ దివ్యమైన రెండు గులాబీ పూలదండలతో వధూవరుల నలంకరించినాడు. నారాయణరావుగారు అతనిభార్యను బంధువులను, స్నేహితులను లోపలికి తీసుకు వెళ్ళి ఇల్లంతా చూపించినాడు. ఆగృహ నిర్మాణమూ, అందులో చిత్రవస్తు సముదాయమూ చూపరులను ఆశ్చర్యానంద భరితులను గావించినాయి. ఆనాడు నారాయణరావు ఊరిలో తన స్నేహితుల నందరినీ పిల్చి గొప్పవిందు చేసినాడు.

సుమారొక వారము దినము లున్న తరువాత కుటుంబరావుగారూ భార్యా తదితర బంధువులు నారాయణరావుగారి దగ్గర సెలవు పుచ్చుకొని తమ స్వస్థానములకు చేరినారు.

నారాయణరావుగారు రోజూ భార్యను తీసుకు వెళ్ళి కాలేజీలో దిగ బెట్టి మళ్ళీ సాయంత్రము ఆమెకోసరము వెళ్ళి, ఆమె రాగానే ఇద్దరూ బీచ్‌వద్దున కొంతసేపు కాలయాపన చేసి సాయంకాలము ఇంటికి వచ్చేవారు.

రుక్మిణి మొదట అనుకున్నట్టుగానే నారాయణరావు చాలా ఉత్తముడు. ఇటువంటి సంబంధము దొరికింది కదా అని చాలా సంతోషించింది. ఈమెకు ఏలోటూ లేకుండా నారాయణరావు వెయ్యికళ్ళతో కనిపెడుతూ ఉండేవాడు. ఈమెకు ఏమి కావలెనో అడక్కుండానే తను తెలిసికొని తెచ్చి ఇస్తూ ఉండేవాడు. రుక్మిణికూడా దినదినము నారాయణరావు పైన ప్రేమామృతము అధికముగా కురిపిస్తూ ఉండేది. ఒకనాడు నారాయణరావు తనగదిలో పటముకేసి చూసి "ఏమి మోహినీ, ఈపిల్ల నన్ను మరిపించేటట్టుంది. నన్నుమట్టుకు ఏమీ అనవద్దు. ఇదంతా, నువ్వు తెచ్చిపెట్టుకున్నదే కదా" అన్నాడు. పటములో పెదవులు చిరునవ్వు నవ్వినాయి.

యుక్తకాలములో రుక్మిణి పట్టపరీక్షయందు కృతార్థురాలయినది. అంతటితో చదువు ముగించినది. ఆమె కింక రోజూ కాలేజీకి వెళ్ళవలసిన పని లేదు. ఇంట్లో పని అంతకంటె లేదు. అస్తమానమూ ఏపుస్తకమో చదువుకోవడము, ఏకుట్టుపనో చూచుకోవడము, ఏసంగీతమో పాడుకోవడము. ఎన్ని చేసినా కాలక్షేపము అయ్యేది కాదు. ఇంట్లో ఒక్కతె. ఎవరింటికైనా వెళ్ళడానికైనా ఆట్టే పరిచితులు లేరు. కొన్నాళ్ళు నారాయణరావును మధ్యాహ్నము ఫలహారమునకు తను కారుమీద వెళ్ళి తీసుకు వస్తూ ఉండేది. మళ్ళీ సాయంకాలము అయిదు గంటలకు అతని కోసము వెళ్ళి అక్కడనుంచి ఇద్దరూ షికారుకో సినిమాకో వెడుతూ ఉండేవారు. రానురాను ఒక్కక్షణముకూడా నారాయణరావును ఎడబాసి ఉండలేక పోయేది.

రామచంద్రయ్య సుమారు డబ్భై సంవత్సరములవాడు. నారాయణరావుగారి ఏజంటు. చాలా నమ్మకస్తుడూ ఘరానామనిషీని. నారాయణరావు తండ్రి కాలమునుంచి కూడా ఈప్రాంతమున వారి కుండే వ్యాపా

రము లన్నీ చూస్తూ ఉండేవాడు. ఎప్పుడూ ఒక్కదమ్మిడీ తభావతు రాలేదు. ఒక్క వల్లెత్తుమాట ఎవరిచేతా అనిపించుకొనలేదు. అతను కాకినాడలో మకాముగా ఉంటూ ఉండేవాడు. ఆయనకు కృష్ణమూర్తి అని ఒక్కడే కొడుకు. ఇంటరుమీడియట్ సీనియర్ చదువుతున్నాడు. రామచంద్రయ్యగారి భార్య పోయి ఏడెనిమిది సంవత్సరము లయింది. అప్పటినుంచీ ఆయనే బహుశ్రద్ధగా కొడుకును పెంచి పెద్దవాణ్ణి చేసినాడు. ఇట్టిస్థితిలో ఆయనకుకూడా అవసానము సమీపించినది. ఆసంగతి తెలుసుకొని నారాయణరావుగారిపేర వారి వ్యవహారము అన్నీ తప్ప చెపుతూ, తన స్థితిగతులు తెలియపరుస్తూ దిక్కు లేని తన కొడుక్కు విద్య పూర్తి గావించి వివాహము చేయవలసిన దని ప్రార్థిస్తూ ఒక పెద్ద ఉత్తరము వ్రాసినాడు. వారివద్దనుంచి సమాధానము వచ్చేలోపున నిశ్చింతగా రామచంద్రయ్య పరలోకగతు డయినాడు.

ఈసంగతి తెలియగానే నారాయణరావు కాకినాడ వచ్చి కర్మ అయ్యేవరకూ అక్కడనే ఉండి దాని కర్యేకర్చు అంతా ఇచ్చి కృష్ణమూర్తిని హాస్టలులో ప్రవేశపెట్టి అతనికి కొంతసొమ్ము ఇచ్చి బెంగపెట్టుకో వద్దని ధైర్యము చెప్పి ఈ పరీక్ష అయిన పిమ్మట బి. ఏ. క్లాసుకి చెన్నపట్నము రావచ్చు నని చెప్పి తను వెళ్ళి రామచంద్రయ్యకు ఇచ్చేజీతము కృష్ణమూర్తికి నెలనెలకు పంపుతూ ఉండేవాడు.

కృష్ణమూర్తి బహు నెమ్మదైనవాడు. నిష్కల్మష మైన హృదయము కలవాడు. ప్రపంచముసంగతి విశేషము తెలియకుండా అజ్ఞానములో పెరిగినాడు. చదువుయందు విశేషము భక్తి శ్రద్ధలు కలవాడు. ఆసంవత్సరము ఇంటర్ మీడియట్ ప్యాసు అయినాడు.

వేసంగి సెలవలు కాగానే కృష్ణమూర్తి నారాయణరావుగారి ఆజ్ఞ చొప్పున బి. ఏ. లో చేరడానికి చెన్నపట్నము వచ్చినాడు. నారాయణరావుగారి గుమాస్తా ఒక అతను స్టేషనుదగ్గరకు వెళ్ళి కృష్ణమూర్తిని తారా

యణరావుగారింటికి తీసుకు వచ్చి వప్ప జెప్పినాడు. మరునాడు నారాయణరావుగారే స్వయముగా ప్రసిడెన్సీ కాలేజికి తీసుకు వెళ్ళి బి. ఏ. క్లాసులో ప్రవేశపెట్టినారు. ఇంటివద్దర ఇతనికి చదువుకొనడానికి దక్షిణపు గది కావలసిన బట్టలూ పుస్తకములూ, రోజూ స్కూలుకి వెడుతూ వస్తూ ఉండడానికి సైకిలూ కొని ఇచ్చినారు. అతని ఖర్చు అంతా నారాయణరావుగారే వహించి ఇతనికి ఏలోటూ లేకుండా అన్ని విధములా కని పెడుతూ ఉండేవారు.

కృష్ణమూర్తి చెన్నపట్నము ఎప్పుడూ చూడ లేదు. ఒక చెన్నపట్నము అన్నమాటేమిటి, ఏపెద్దపట్నమూ కూడా చూడలేదు. ఇక్కడి మేడలు, తోటలూ, జనసమూహమూ, మోటారుకారులూ మొదలయినవి చూసి కొంతకాలము ఆశ్చర్యపోతూ ఉండేవాడు. క్రమేణా ఊరికి అలవాటు పడ్డాడు. అతని చదువేమిటో అతని ధోరణేమిటో, తప్ప, ఇంకొకరి జోలి సౌఖ్యము అతని కవసర ముండేది కాదు. దేనిలోనూ కలుగజేసుకునే వాడు కాదు. అతను ఉన్నసంగతే ఎవరికి తెలియనట్లుగా ఉండేవాడు. అతనికి భోజనముకూడా తనతోటి సంబంధము లేకుండా వేరే పెట్టవలసిన దని నారాయణరావుగా రేర్పాటు చేశారు. అందుచేత ఏరెండుమూడు వేళలలో గాని నారాయణరావుగారికికూడా అతను కనపడేవాడు కాదు.

౨

కృష్ణమూర్తి చెన్నపట్నము వచ్చి సుమా రారుమాసము లయినది. ఆరోజు ఆదివారము. నారాయణరావుగారూ రుక్మిణీ మధ్యాహ్నము తమ స్నేహితులను చూడ డానికి వెళ్ళినారు. తోటమాలీ తోటలో పని చేస్తు న్నాడు. గేటులో ఉండేనౌకరు ఏదో పనిమీద బజారుకు వెళ్ళినాడు. రుక్మిణి దాసి అపూట సెలవు తీసుకున్నది. ఇంట్లో ఇం కెవ్వరూ లేరు. కృష్ణమూర్తి ఒక్కడే ఉన్నాడు. అతనికి కాలయాపన గాక పోరి

కూర్చున్నాడు. కొంతసేపటికి అతనికి ఆమేడ మీద భాగము చూడవలె నని బుద్ధి పుట్టింది. తక్షణము లేచి మేడమీదకు వెళ్ళినాడు. వెళ్ళగానే ముందొక పెద్దగది కనుపించినది. అది నారాయణరావు కచ్చేరిగది. దాని నిండా ఏడెనిమిది బీరువాలలో పుస్తకములు ఉన్నాయి. గోడలమీద గొప్ప గొప్ప కవులూ సంస్కర్తలూ దేశాభిమానులూ మొదలయినవారి పటము లున్నాయి. కంచుతో చేసిన బుద్ధుడూ, కృష్ణుడూ, నటరాజూ మొదలయిన విగ్రహములు కొన్ని చిన్నబల్లలమీద అమర్చబడి ఉన్నవి. ఒకవక్క ఒక పెద్ద మేజా, దానిముందొక కుర్చీ, ఇంకొకవైపున రెండు పెద్ద సోఫాకుర్చీలు, ౨ చిన్నకుర్చీలు అమర్చబడి ఉన్నవి. చాలాసేపు ఆపుస్తకములూ పటములూ చూస్తూ అక్కడ కాలయాపన చేసినాడు. తరువాత ఆగది వక్కనే ఉన్న నారాయణరావు గారి పడకగదిలోనికి వెళ్ళినాడు. తలుపు తెరువగానే వర్ణములతో చిత్రింపబడిన దివ్యసుందర విగ్రహ మొకటి అతనికి కనపడ్డది. ఆమె నారాయణరావుగారి ప్రథమకళత్రమై ఉంటుందని ఊహించి కొంతసేపా చిత్తరువు కేసి చూచి తరువాత ఆగది చక్కదనము చూసి, అక్కడనుంచి ఆవక్క గదిలోనికి వెళ్ళినాడు.

అది రుక్మిణి పడకగది. నారాయణరావుగారి గదికీ ఆగదికీ మధ్య తలుపు ఒకటి ఉన్నది. ఆతలుపు తెరవగానే ఎదుట గోడదగ్గర సొరుగుల పెట్టెకమర్చి ఒక పెద్ద నిలువుటద్ద మున్నది కుడిచేతివైపు గోడకు రెండు పెద్ద కిటికీలు. వాటివద్దనే మంచిగంధపు చెక్కతో చేయబడిన పెద్ద పందిరి పట్టెమంచ మున్నది. మంచపు కమ్ములపైన బహు నేర్పరియైన పని వానిచే రామాయణమునందలి కథలు కొన్ని చెక్కబడి ఉన్నవి. గుమ్మమునకు రెండు వైపులనూ, రెండు బీరువాలు బట్టలతోనూ, బొమ్మలతోనూ నిండి ఉన్నాయి. మంచానికెదురుగుండా ఒక గుమ్మమూ, దానికి ఒకవైపున తలనూనెలూ, సెంట్లు మొదలైనవాటితో నిండిన డ్రస్సింగుటేబిలూ, రెండవవైపున ఒక పెద్దసోఫా, గోడల కన్నివైపులా గొప్పగొప్ప చిత్రకారులచేత చిత్రింపబడిన పటములూ కొన్ని రుక్మిణి

స్వయముగా చిత్రించినపటములూ, మంచము దగ్గర నారాయణరావు పెద్ద పట మొకటి ఉన్నవి. ఈగది కవతల రుక్మిణి వ్రాసుకోడానికీ చదువుకోడానికి వేరే గది ఒకటి ఉన్నది. దాని అవతల స్నానాల గది ఉన్నది.

ఈ పడక గదిలో చిత్రము లన్నీ చూస్తూ ఆనందములో మునిగి నిశ్చేష్టుడై ఉన్నాడు కృష్ణమూర్తి. అతను మేడమీదకు వచ్చి ఎంతసే పయినదీ అతనికి తెలియలేదు. ఈ తన్మయత్వములో ఉండగా గది ఎదుట వసారాలో అడుగులచప్పుడు వినపడ్డది. తెలివి తెచ్చుకొన్నాడు. ఏమి చెయ్యడానికీ తోచలేదు. ఎటు పోవడానికీ కాళ్లు ఆడలేదు. అడుగులు తలుపు దగ్గరకు వచ్చినాయి. ఒక అడుగులో దగ్గరనున్న సోఫా వెనుక చేరి గజగజ వణకుతూ నక్కి పడుకున్నాడు.

ఇతను పడుకోవడము తడవుగా రుక్మిణి గదిలోకి వచ్చింది. వచ్చి తిన్నగా అద్దము దగ్గరకు వెళ్ళి తల ఒకసారి దువ్వుకొని బయటకు వెళ్ళినది. వెళ్ళి పోయిన దేమో లేద్దామా వద్దా అని ఆలోచిస్తూ ఉండగానే ముఖము కడుక్కొని తుడుచుకుంటూ రుక్మిణి వచ్చినది. ఒక కుర్చీ పైన తువ్వాలు పారవేసి బీరువాలో బట్టలు తీసి మంచముమీద పెట్టుకొని నిలువుటద్దానికి ఎదురుగా నిలబడి, తను కట్టుకున్న చీర, తొడుక్కొన్న జాకట్టు విడిచి, సోఫాపైన వడేసి మంచముమీద చీర తీసి అద్దములో తన అవయవ సౌభాగ్యము చూచుకుంటూ, ఒక్కక్షణ మట్టే నిలబడ్డది. ఆక్షణములో, ఆగదిలో తనొక్కర్తె కాక మరొక రెవరో కూడా ఉన్నట్లు ఆమెకు హటాత్తుగా తోచింది. తోచగానే త్వరగా చేతులో ఉన్న బట్ట చుట్టబెట్టుకొని, గది నాలుగు మూలలా వెతకగా సోఫాకింద గజగజలాడుతూ, ఒళ్లంతా చెమటలో తడిసి, ఆరిపోయిన పెదవులు తడుపుకుంటూ ఉన్న కృష్ణమూర్తి కన పడ్డాడు.

కన్నులనుంచి నిప్పులు కురుస్తూ రుక్మిణి "రా ఇవతల" కని ఒక్క ఉరుము ఉరిమింది. కృష్ణమూర్తి నెమ్మదిగా పాకి ఇవతలికి వచ్చి నిలబడి నాడు. కన్నుల వెంబడి నీరు ధారగా ప్రవహిస్తూ ఉన్నది. సిగ్గుచేత

ముఖము ఎఱ్ఱబడ్డది. "ఏమి టీపాకువని! ఎందుకు వచ్చావిక్కడికి" అని మళ్ళీ రుక్మిణి గర్జించింది. పాపము, ఏమి సమాధానము చెప్పగలడు! మరింత వణకుతూ, నోట మాట రాక మరింత కళ్ళనీళ్లు కారుస్తూ నిలబడ్డాడు. "ఏమి మాట్లాడ వేమి? ఆడవాళ్ళ పడక గదిలోకి వచ్చి దాగుకోడాని కున్న సాహసము ఆడదానికి సమాధానము చెప్పడానికి లే దేమి! మళ్ళీ చూస్తే బి. ఏ. చదువుతున్నావు. చదువుకొన్నవాడు, పెద్దమనిషి, చెయ్యవలసిన పనేనా ఇది? నారాయణరావుగారు నీకు చూపిన దయకూ నీయం దుంచిన నమ్మికకూ తగిన ప్రత్యుపకారము చేసినావు. మాట్లాడకుండా ఎందుకు ఇడియట్ లాగా ఏడుస్తూ అలా నిలబడతావు? నడు అవతలికి. నాకళ్ళ కెప్పుడూ కనపడకు. ఈచర్య వింటే నారాయణరావుగారు బ్రహ్మానంద పడతా రనుకుంటూ. పో అవతలికి!" అని గుమ్మముకైపు వేలు చూపించినది.

అప్పటికి కృష్ణమూర్తికి కొంచెము చైతన్యము వచ్చింది. "తల్లీ క్షమించండి' అని ఆమె కాళ్ళపైన బడినాడు. "ఏమి టీశ్రవేషము! లే," అన్నది. లేచి వెక్కి వెక్కి రాగాలు పెడుతూ జరిగిన సంగతంతా చెప్పినాడు. అతను చెప్పిన దంతా విని "నేను లోపలికి రాగానే నా కెందుకు కనపడ్డావు కావు" అన్నది. "అమ్మా, భయముచేత నా తెలివి తెల్లనారింది! ఏమి చెయ్యడానికీ తోచ లేదు. ఈ లోపలికి వచ్చినందుకే మీరు కోప్పడతా రని భయము వేసింది. అపైన మీరు తక్షణం వెళ్ళిపోతా రేమో, అంతదాకా దాక్కుంటే తీరిపోతుం దనుకొన్నాను. ఇంతకూ భయము తప్ప నరిగా ఏమీ ఆలోచించడానికి తోచ లేదు. ఇంక మీరు చీర కట్టుకోవడము ప్రయత్నము చెయ్యగానే దైవమును తలంచుకుంటూ కళ్ళు మూసుకు పడుకున్నాను. దైవసాక్షిగా చెపుతున్నాను. నామాట నమ్మండి. నాఅపరాధము మన్నించండి" అని చేతులు జోడించి బతిమాలినాడు. ఒక్కక్షణము అతని ముఖము కేసి—నిదానముగా ఆ అస్థిపంజరము చూసుకు వెళ్ళి లోపల సంగతంతా పరిశీలించేటట్లు—తీక్ష్ణముగా చూచింది.

అతను చెప్పిన దంతా నిజమని తోచింది కాబోలు 'సరే, నేను బయటకు వెళ్ళేవరకూ నారాయణరావుగారి కచేరీ గదిలో కూచుని, నేను వెళ్ళిన తరువాత నీగదికి వెళ్లు. ఇంక దయచెయ్యి' అన్నది రుక్మిణి. మారుమాట లేక తల వంచుకుని కృష్ణమూర్తి నారాయణరావు గదిలోకి వెళ్ళినాడు.

౨

రుక్మిణి కాపురానికి వచ్చి సుమారు సంవత్సరమున్నర అయినది. నారాయణరావును పూర్తిగా స్వాధీనము చేసుకొన్నది. అతన్ని మళ్ళీ మామూలు మనిషిగా మార్చింది. నారాయణరావు వెనుకటివలె ఎప్పుడూ ఖులాసాగా ఉండడ మారంభించినాడు. గుమాస్తాలకూ నౌకర్లకూ సౌఖ్యము హెచ్చింది. రుక్మిణి మనస్సులో ఏదైనా అనుకోవడము తడవుగా నారాయణరావు తీసుకు వచ్చి ఇంట్లో పడవేస్తూ ఉండేవాడు.

అతను అనుకొన్నట్టుగానే రుక్మిణికి కొంచెము చురుకుపాలెక్కువే. మాట్లాడితే కోపము, చిరాకూను, అనుమానమూ ఎందుకో అందుకు నౌకర్లమీద, దాసీలమీద కోప్పడుతూ ఉండేది. కదలిక ఎక్కువ. ఒక చోట ఒక క్షణమైనా నిలకడగా ఉండలేక పోయేది. ఎప్పుడూ ఎక్కడికో మోటారు మీదనే తిరుగుతూ ఉండేది. అలంకారమందు అభిలాష ఎక్కువ. ఎన్నిరకాల చీరలూ, జాకట్లూ కొనేదో లెఖ్ఖ లేదు. కొత్త రంగు చీర ఏదైనా వచ్చింది అంటే బట్టల కంపెనీ వాళ్ళంతా రుక్మిణికి తలొక ఉత్తరమూ వ్రాసేవారు. ఆవిడ గబగబ వెళ్ళి కొనుక్కు వచ్చేది. రోజుకు ఎన్నిసార్లు చీరలూ జాకట్లూ మార్చేదో ఎన్నిసార్లు తలదువ్వి బొట్టు దిద్దుకొనేదో లెఖ్ఖ లేదు. నారాయణరావు రత్నవ్యాపారము చేస్తున్నప్పుడు రుక్మిణికి రత్నాభరణాలకి లోటేమిటి? ఇంక ప్రతిసాయంకాలము భర్తతో కాని తనొక్కతే కాని, ఏసినిమాకో, ఏగానసభకో, ఏనాటకానికో వెళ్ళేది. వినోదము చూస్తేగాని రోజు గడిచేదికాదు.

నారాయణరావు హఠాత్తుగా తొందర పనిమీద ఫ్రాన్స్ వెళ్ళవలసి వచ్చినది. భార్యనుకూడా తీసుకు వెడదా మనుకొన్నాడు. కాని ఆమెకు ఒంట్లో కొంచెము నలతగా ఉండడము చేత డాక్టర్లు ఆమె నంతదూర ప్రయాణము తీసుకు వెళ్ళడము అంత మంచిది కా దన్నారు. అప్పైన కాలముకూడా సముద్రయానమున కర్హ మైనది కాదు. అందుకని నారాయణరావు రుక్మిణిని ఇంటిదగ్గర విడిచిపెట్ట వలసి వచ్చినది. మళ్ళీ తిరిగి రెండు మాసములలో వస్తా ననీ, అప్పుడు ఏకముగా ఒకసారి బయలుదేరి యూరోపు అమెరికా తీసుకు వెడతా ననీ చెప్పి ఎలాగో సమాధానపరిచాడు. ఆమెకు ఇష్ట మయితే రాజమండ్రీ తీసుకువెళ్ళి పుట్టింట దిగబెట్టి వస్తా నన్నాడు. "అక్కర లేదు. నే నిక్కడనే ఉంటాను. నా కేమీ భయము లే" దన్నది. సరే నీ యిష్ట మన్నాడు నారాయణరావు.

ఆనాడే నారాయణరావు బయలుదేరినాడు. రుక్మిణికూడా బొంబాయి వరకూ వెళ్ళి నారాయణరావును స్టీమ రెక్కించి, ప్రతిమెయిలుకూ తప్పకుండా ఉత్తరము వ్రాయ మని చెప్పి తనింకో రెండు రోజులు బొంబాయిలో ఉండి, తిరిగి చెన్నపట్నము వచ్చింది.

ఇల్లంతా బావురు మంటూ ఉన్నది. ఎటు చూచినా రుక్మిణికి ఏమీ కనపడలేదు. ఏగదిలోకి వెళ్ళినా, ఏవస్తువు తీసినా నారాయణరావు జ్ఞాపకము వచ్చేవాడు. ఏపని ప్రారంభించినా రెండునిమిషములలో మనసు భావతరంగములపైన తేలియాడుతూ, స్టీమరులో ఉన్న నారాయణరావు దగ్గరకు పోయేది. ఏపని చెయ్యకుండా ఊరికే కూచుంటే, సముద్రము, దానిలో ఒక పెద్ద స్టీమరూ, అందులో పచారు చేస్తూనో, చదువుకుంటూనో, పడుకునో, నారాయణరావు ఆమె కళ్ళఎదుట నాట్యమాడుతూ ఉండేవాడు. మునుపటి మోస్తరుగా ఎక్కడికీ బయటికైనా వెళ్ళ

బుద్ధి అయ్యేది కాదు. ఒకవేళ వెళ్ళినా అక్కడ నిలువ బుద్ధి అయ్యేది కాదు.

ఆమె ఈలాగు ఒక్కవారము అవస్థ పడ్డది. రోజూ పెద్ద ఉత్తరము నారాయణరావుకు వ్రాసి వారము రోజులవరకూ వెళ్ళదని తెలిసినా పోష్టుకు పంపిస్తూ ఉండేది. ఆఖరుకు ఒకసారి పుట్టింటికి వెళ్ళి వద్దామని బుద్ధి పుట్టినది. ఉద్దేశము కలగడము తడవుగా ఇల్లంతా కృష్ణమూర్తికి వప్పచెప్పి రాజమండ్రి ప్రయాణము కట్టింది.

చెన్నపట్నములోనే కాలము గడప లేనిదానికి రాజమండ్రీలో ఏలా కాలయాపన అవుతుంది? అక్కడ మరీ అసహ్యముగా ఉన్నది. ఏలాగో బిగపట్టుకుని ఒక్కవారము రోజులు గడిపింది. అక్కడనుంచి తిరిగీ చెన్నపట్నము వచ్చింది.

ఒకటి రెండు ఉత్తరములు నారాయణరావు దగ్గిరనుంచి రాగానే రుక్మిణికి కొంత శాంతి కలిగినది. క్రమేణా పతివియోగమున కలవాటు పడ్డది. పగ లస్తమానమూ అనేక రకములుగా నారాయణరావు బొమ్మలు వేస్తూ ఉండడము, లేదా ఏదో ఒక నవల చదవడము, సాయంకాలము ఏగానసభకో ఏసినీమాకో వెళ్ళడము— ఈలాగు కాలము గడుపుతుంటూ ఉన్నది రుక్మిణి.

నారాయణరావు వెళ్ళి షుమారు నెలా పదిహేనురోజు లయినది. ఆయన వెళ్ళినపని ఇంకా పూర్తి కాకపోవడముచేత మరొక నెలరోజులు ఎక్కువ ఉండవలసివస్తుం దని ఉత్తరము వ్రాసినాడు. ఆ ఉత్తరము చూడడముతోనే రుక్మిణికి చాలా ఆశాభంగము కలిగినది. భర్త ఎప్పుడు వస్తాడా అని ప్రతిక్షణమూ ఒక్క మహాయుగముగా లెక్క చూచుకుంటూ ఉన్నది. ఇంకా ఒకనె లంటే ఎలాగు బతకగలదు? ముప్పై రోజులు ఎప్పటికి గడవను! ఇప్పుడే విరహబాధ దుస్సహముగా ఉన్నది.

నానాటికీ వియోగము ఆమెను దహించి వేయడము మొదలు పెట్టింది.

మనిషి చిక్కి సగ మయింది. ముఖమువన్నె తరిగిపోయినది. ఏలాగో ఈ మహానలమునుండి బయటపడవలె నని ఆమె శాయశక్తులా గంటాలు పడుతూ ఉన్నది. ఆమె కాలక్షేపార్థము చదువుతున్న పుస్తకాలూ, చూస్తున్న నాటకాలూ, సినీమాలూ, ఈ విరహాగ్ని నంతకంతకు రగులు కొల్పి సహింప శక్యము గాని జ్వాలగా చేశాయి; కాని, ఈ బాధ మరిచిపోవడాని కెంతమాత్రమూ ఉపకరించ లేదు.

అంత కంత కామె అవస్థ గ్రంథములో నాయికలవలె అయిపోయి నది. నారాయణరావు వెళ్ళి రెండు మాసములు పైన అయినది. ఉత్తర ములు వస్తూ ఉన్నాయి. వస్తేమట్టుకు ఉత్తరము లెంతవరకు శాంతి నివ్వ గలవు?

౧౦

ఆమె ఒకనాడు పెందరాడే భోజనము చేసి Ouida రాసిన నవల చదవడ మారంభించినది. పుస్తకము విడువకుండా సాయంకాలము మూడుగంటలవరకూ చదివినది. అందులో నాయకచర్యలు ఆమె మన స్సును మరింత కలత పెట్టినాయి. ఆపుస్తకము కట్టిపెట్టి, ఫలహారము చేసి, కాస్సేపు తోటలో తిరుగుదా మని తోటలోకి వెళ్ళినది. ఆకాశము కొం చెము మేఘావృత మైనది. సూర్యకాంతి మందముగా ఉన్నది. చెట్లనీడలు దీర్ఘముగా ఉన్నాయి. పుష్పజాతు లన్నీ పూర్తిగా వికసించి ఉన్నాయి. ఎటు చూచినా జొన్నని తేనెటీగలూ, అనేక చిత్రచిత్ర వర్ణములతో తిరునాళ్ళకు అలంకరించుకొని వచ్చిన వైష్ణవాంగనలవలె సీతాకోక చిలుకలూ తిరుగుతున్నాయి. తామరకొలను నిండా తామరలూ, కలువలూ వికసించి ముద్దు లొలుకుతూ ఉన్నాయి. గాలి చల్లగా వీస్తూ ఉన్నది.

ఈ ప్రకృతి సౌందర్యము మధ్యను ఆమె నిలువలేక పోయినది. ఎటు చూచినా ప్రేమ స్వరూపము లైన పుష్పములూ, కామోద్దీపక మైన సౌర

భమూ, ఆనంద స్వరూపము లైన సీతాకోక చిలుకలూ, అసూయాజనకము లైన శకుంత దంపతులూ! ఈ తోటంతా ఒక్కసారి తగులబెట్టవలె నని బుద్ధి పుట్టినది. నాలు గడుగులలో మళ్ళీ తన గదికి వెళ్ళినది. వెళ్ళి తెలుగు పుస్తకాల దగ్గర నుంచున్నది. పుస్తకాలకేసి చూసిం దన్నమాటే కాని అక్షరాలు ఆవిడకు కనుపడలేదు. పది పుస్తకాలు వెతికి ఏదో చేతికివచ్చిన చిన్న పుస్తకము తీసినది. పేజీలు తిరుగవేసి చదువ నారంభించినది. కొంతసేపటి కది తారాశశాంకవిజయ మని తెలుసుకున్నది. సుమారొక గంట చదివినది. బాధ మరింత హెచ్చినది. అంతటితోటి ఆపుస్తకము కట్టిపెట్టి సినిమాకు వెళ్ళి ఈసంగతి మరచిపోదా మనుకున్నది. అందుకని పెందరాడే భోజనము చేసి కారులో బయలుదేరి సినిమాకు వెళ్ళినది. ఈమె వెళ్ళేటప్పటి కప్పుడే ప్రదర్శన మారంభించినారు. హాస్యరస ప్రధానమైన Film ఒకటి చూపించారు. అది కాగానే Alphonse Daudet అను ఫ్రెంచి గ్రంథకర్త వ్రాసిన Sapho అనే కథ చూపించారు.

అది చూసినకొద్దీ నిలువలేకపోయినది రుక్మిణి. ప్రపంచ మంతా ఈమెను ఓడించవలె నని పట్టు పట్టినట్టు కనిపించినది. అబల, అసహాయురాలు. శత్రుకోటి ఇంత పంతము పట్టినప్పుడు ఏమి చేయగలదు! ఈ విరహాగ్ని నుండి తప్తకాంచనమువలె పరిశుభ్రముగా బయట పడవలె ననుకున్నది. కాని ఈ పరిస్థితులలో ఏలాగు నెగ్గుకు రావడము!

చివరవరకూ ప్రదర్శనము చూచినది. కన్నులు అశ్రుపూరితము లైనాయి. ఒళ్లు తహతహ లాడి పోయినది. హృదయములో రక్తము పొంగి వేడి తరంగములుగా రక్తనాళములలో ప్రవహించినది. తల దిమ్మెక్కినది. నెమ్మదిగా బయటకు వచ్చినది. కాస్సేపు సముద్రతీరానికి వెడితే ఒళ్ళు చల్లబడి ఈ తాపము కొంచెము తగ్గుతుం దేమో ననుకొన్నది. కారు బీచికి పట్టించి నెమ్మదిగా పోనివ్వ మని చెప్పినది.

ఆనాడు పూర్ణిమ. ఆకాశము నిర్మలముగా ఉన్నది. పండువెన్నెల. సముద్రము మిలమిల లాడుతూ అనేక రత్నకాంతులతో ప్రకాశిస్తూ

ఉన్నది. ఒడ్డున కెరటములు విరిగినపుడు నురగలు నీలిమందు పెట్టిన ఢాకా మస్లిన్‌వలె ముద్దుగా ఉన్నాయి. ఆనాడు Moonlight Band వాయిస్తున్నారు. పాశ్చాత్య యువతీ యువకులు అక్కడ విలాసముగ నిలబడి Band వింటున్నారు. కొందరు చెట్టాపట్టాలు వేసుకొని వహారు చేస్తున్నారు. మరికొందరు పరస్పర గాఢాశ్లేషమున బద్ధులై ప్రపంచమును మరచి ఇసుక పాన్పుపైన విశ్రమించి ఉన్నారు. వారి చుంబనధ్వనులు వాయు తరంగములపైన తేలి రుక్మిణిచెవిని చేరినాయి.

ప్రపంచములో కల్లా రుక్మిణే ఒంటరిగా ఉన్నట్టు కనపడ్డది. ఎక్కడికి వెళ్ళినా విధిలా ఏకాంతము పట్టినట్టు తరుముకొస్తూ ఉంటే ఏమిచెయ్యగలదు? ఏలాగు నెగ్గ గలదు? ఇక్కడికి వస్తే భగ్గున మండి పోతున్న ఒళ్ళు కొంచెము చల్లారి హృదయములో ఆందోళన తగ్గుతుం దేమో ననుకుంటే గాలి వీచినకొద్దీ జ్వాల ఎక్కువైనట్టుగా ఈ చల్లగాలి తగిలినకొద్దీ తాపము హెచ్చిపోయినది. సముద్రములో కల్లోలము చూచినప్పటినుంచీ, అంత కంటే ఎక్కువ రశా హృదయములో కల్లోలము ఎక్కువయినది. ఇంక తాళలే ననుకున్నది. ఆమె బల మంతా నీరై పోయినది. ఇంక ఈ ఒంటరి తనము సహించలే ననుకొన్నది. ఈరాత్రి గడపడ మేలాగు? ముం దిక్కడి నుంచి పోతే తరువాత సంగతి ఆలోచించ వచ్చు ననుకొని కారు ఇంటికి పట్టించినది.

ఈ అవస్థలలో బ్రతుకడ మేలాగు? ప్రపంచ మంతా ఆనంద సుఖ వార్ధిలో తేలి యాడుతూ ఉంటే తనొక్కర్తిమట్టుకు ఈలా బాధపడ వలసిన అవసర మేమిటి? తనూ మనిషి కాని దేవత కాదు కదా. దేవతలు మట్టుకు ఏవంకా లేకుండా పవిత్రముగా అఘోరించారా ఏమిటి! నారా యణరావు ఈలా ఒంటరిగా విడిచి పెట్టి చక్కాపోవడ మేమి? అన్న ప్రకారము వచ్చెయ్యకూడదూ? ఇంకో నెల అక్కడ ఆగడ మెందుకు? ఈ నెలా అవగానే మట్టుకు వస్తా డన్నమా టేమిటి? మళ్ళీ ఇంకొక నెల

పనుందని ఆ వేళకింకో ఉత్తరము చక్కా వస్తుందేమో? ఏమో అక్కడ ఎందుకాగాడో ఎవరికి తెలుసు. అసలు ఆపని ఏమిపనో. వెళ్ళినది పారిస్. పాశ్చాత్యస్త్రీలు, అందులో పరాసు దేశస్త్రీల చర్యలు ఎరుగని వారెవరు? అసలంతా జగద్విదితము. అక్కడకు వెళ్ళి, ఆ స్త్రీల మధ్యను, ఆ దేశములో, ఆ ఉద్యానవనములలో, ఆరంభలతో చెట్టాపట్టాలు వేసుకు తిరుగుతూ ఊరుకుంటాడా ఏమిటి నారాయణరావయితేమట్టుకు. ఈయన ఊరుకున్నా వాళ్ళు ఊరుకోనిస్తారా! అక్కడ — ఏమో ఎవరికి తెలుసును. నేనుమట్టుకు...

కారు బంగాళాలోకి మళ్ళింది. సంపంగి, నైటుక్వీను పుష్పముల దివ్య సౌరభముతో తోటంతా నిండిపోయినది. ఆ సువాసన తగిలేటప్పటికి రుక్మిణికి మరీ పిచ్చెత్తిపోయినది. కారు దిగి లోపల ప్రవేశించినది. కింద నొకగదిలో సన్నని గొంతుకతో పాడుతున్న అద్భుతమైన గానము వినుపించింది. ఎక్కడనుంచి ఈ సంగీతము? ఎవరు ఇక్కడ అంత చక్కగా పాడగలవారు? అయినా చూద్దామని నెమ్మదిగా ఆసంగీతము వినబడుతున్న గదివైపుకు వెళ్ళి కిటికీలోనుంచి గదిలోకి తొంగి చూచినది. అది కృష్ణమూర్తి గది. గదిలో కృష్ణమూర్తి తప్ప మరెవ్వరూ లేరు. అతనే పాడుతున్నాడు. ఇంత చక్కగా అతను పాడగలడని రుక్మిణికి తెలియదు. నిశ్చేష్టురాలై సువర్ణప్రతిమవలె నిలబడి సంగీతము విన్నది. జయదేవుని అష్టపది పాడుతున్నాడు. సంగీతము చక్కగా ఆమె శ్రోత్రపుటములలోనుండి ప్రతిరక్తనాళములోను ప్రవేశించినది. ఒళ్ళు జలదరించినది. హృదయము చెయ్యేసి కలిచినట్లైయినది. శరీరము అట్టుడికినట్లుడికి పోయినది.

పాటపూర్తి అయింది. పూర్తి అయిన సంగతి ఆమెకు తెలియలేదు. ఒక్క అయిదు నిమిషములకు చైతన్యము వచ్చినది. తనగదికి వెళ్ళవలెనని బయలుదేరినది. కృష్ణమూర్తి పడుకోడానికి పక్కవేసుకొని దీపము తగ్గించి

క్షేత్రయపద మొకటి పాడుతూ పడుకున్నాడు. ఇది రుక్మిణికి ఆఖరుదెబ్బ. తల వంచుకొని గాలిలో రావిఆకువలె మేడమెట్లెక్కి తనపడకగది చేరినది. తలుపు తీసి తిన్నగా మంచముదగ్గర కెళ్ళి దానిమీద అడ్డుగా పడి రెండు నిమిషములు వెక్కివెక్కి రాగా లెట్టింది. అప్పటికీ తుపాను తగ్గలేదు. కళ్ళు తుడుచుకొని వసారాలోకి వచ్చింది. నిండుచంద్రుడు పక్కన నవ్వుతూ ఎదురుగా కనపడ్డాడు. మధ్యాహ్నము చదివిన తారాశశాంకుల చరిత్ర జ్ఞాపకము వచ్చినది. పాపము, అప్పుడు తార ఎంత బాధ పడ్డదో అనుకున్నది. మళ్ళీ గదిలోకి వెళ్ళినది. కట్టుకున్న చీర విడిచి వేరుచీర కట్టుకొని పడుకుందామని అద్దము దగ్గర కెళ్ళి, చీరా జాకట్టూ విడిచి రాత్రి కట్టుకునే చీర పట్టుకు నిలబడ్డది.

వెనుక ఒక పర్యాయము ఇలాగే నిలబడడమూ, కృష్ణమూర్తి గదిలో ఉండడమూ జ్ఞప్తికి వచ్చినది. ఇప్పుడుకూడా ఉన్నాడేమో. లేదు, ఇప్పుడే కాదూ గదిలో అతను పడుకోవడము చూచి వచ్చినది! ఉంటేనా ... ఆరోజు అతను తనశరీరము చూచినాడేమో. మెరుపువలె ఒకఆలోచన తోచినది. అతన్ని పిలిస్తేనో ...... మళ్ళీ ఆలోచన లేకుండా బట్టేనా కట్టుకోకుండా వసారాలోకి వెళ్ళి కృష్ణమూర్తిని నాలుగు కేక లేసింది. ఎందుకో అనుకొని అతను "వస్తున్నాను" అన్నాడు. మళ్ళీ గదిలోకి వచ్చింది. ముఖము ఎఱ్ఱబడ్డది. బుగ్గలమీద చేతులు పెట్టుకుంటే కాలిపోయినాయి. కన్నులలో నీరు నిండుతున్నది. పొంగి బిగియుబారిన స్తనములను ఒక్కసారి గట్టిగా అదుముకొన్నది. బయట అడుగులచప్పుడు వినబడ్డది. చీర గబగబ కట్టుకుంది. రవిక తొడుక్కోలేదు. కృష్ణమూర్తి గదిదగ్గరకు వచ్చాడు.

౧౧.

మూర్తి బయటనుంచే "వచ్చానమ్మా, ఎందు కండీ?" అన్నాడు. "రా, లోపలకు రా," అన్నది. ఒక అడుగే లోపల పెట్టి "ఏ మండీ" అన్నాడు మళ్ళీని. "పరవా లేదు లే. లోపలకు రా. నేను ర మ్మంటు న్నాను గనుక తప్పు లేదు రా" అన్నది రుక్మిణి. లోపలికి వెళ్ళాడు. "కూచో" అన్నది. కూచున్నాడు. ఈలాఅన ఏమిటి? ఈ సంగతి ఏమిటి? ఈ అర్ధరాత్రి వేళ నన్ను ఎందుకు పిలిచినది? ఆముఖవైఖరి, ఆలజ్జ, ఆకళ్ళలో కాంతులూ కొత్తగా ఉన్నాయి. కింద నౌకర్లవ రైనా మేలుకున్నా రేమో, వాళ్ళు ఏమన్నా అనుకుంటా రేమో నని అనేక మోస్తర్లుగా ఆలోచిస్తూ ఏమీ తోచక, ఏమి చెవుతుందో అని కని పెట్టుకు కూచున్నాడు.

మూడు నిమిషములవరకూ రుక్మిణి ఏమీ మాట్లాడ లేదు. తల వంచుకునే కూర్చున్నది. ఒక్కమాటు తల ఎత్తి "అయితే నేను లోపలకు వస్తుంటే నీగదిలో సంగీతము వినపడ్డది. ఎవరు పాడుతూంటా? నీస్నేహితు లెవరేనా వచ్చారా ఏమిటి? లేకపోతే గాయకులలి నెవరి నేనా తీసుకువచ్చి గానసభ జరిపిస్తున్నావా!" అన్నది మందహాసముతో. కృష్ణమూర్తి ఉలిక్కిపడి "ఎవ్వరూ లే రండి! నేనే ఏదో కొద్దిగా కూనురాగము తీసుకుంటున్నాను" అన్నాడు. ఆశ్చర్యము నభినయిస్తూ "ఆ ఏమిటీ, నువ్వేనా ఆపాడుతున్నది! నిమ్మళముగా కూనురాగ మంటా వేమిటి! అది పాట కాదు, అమృతప్రవాహము! కాని, నిజముగా నువ్వే పాడుతుంటా? నీకు సంగీతము వచ్చు నని ఎప్పుడు చెప్పావు కావు. ఏది, ఆకూనురాగము మళ్ళీ ఒక్కమాటు తియ్యి. విసా అని ఉన్నది. ఏమి, సందేహిస్తున్నావు. నిద్ర వస్తూ ఉన్నదా ఏమిటి" అన్నది. "లే దండి, నిద్ర లేదు. కాని నేను బాగా పాడలేను. ఎక్కడా చెప్పుకున్నది కాదు. ఏదో గాలిపాట" అన్నాడు. "పరవా లేదు. పాట మంచిచెడ్డలు నిర్ణయించేదాన్ని నేను. కానియ్యి" అన్నది. భయముతో. ఆనంద భైరవి కొంచెముసేపు ఆలపించి కృష్ణమూర్తి—

"సాయంకాలే వనాంతే కుసుమితసమయే సైకతే చంద్రికాయాం,
త్రైలోక్యాకర్షణాంగం సురనరగణికా మోహనాపాంగమూర్తిమ్
సేవ్యం శృంగారభావై ర్నవరసభరితై ర్గోపకన్యా సహస్రైః
వందేహం రాసకేళీరత మతిసుభగం వశ్యగోపాలకృష్ణమ్"

అనే కృష్ణ కర్ణామృత శ్లోకము చదివి ఊరుకున్నాడు.

పాడేటప్పుడు అతనిముఖము మారిపోయినది. కన్నులు స్థూలదృష్టికి కనుపడని వస్తువును దేనినో చూస్తున్న ట్లున్నాయి. ముఖములో వింత ఆనంద ముదయించినది. రుక్మిణి సమ్మోహనాస్త్రము తగిలినదానివలె నిశ్చేష్టురాలై వున్నది. "ఓహో, అద్భుతముగా ఉన్నది! కాని శృంగారరసము భక్తిరసములోకి మారిం దేమి? అయినా ఇదైనా శృంగారరసముతోటి మిళితమైన భక్తిరసమే. బాగున్నది. కానీయి, మరోటి కానియ్యి. ఆజయదేవుని వాగమృతధారలు నాపైనకూడా పడనియ్యి" అన్నది. అనేటప్పటికి మరొక శ్లోకము చదివేశాడు. క్రమేణా మొదటిసందేహమూ బెదురూ వదలి కొంచెము ధైర్యము వచ్చినది. శ్లోకాలూ, పద్యాలూ, అష్టపదులూ సుమారు రెండు గంటలు పాడాడు.

రుక్మిణి పరవశయై పోయింది. కృష్ణమూర్తిని ఆమె ఎప్పుడూ ఇంత పరిశీలనగా చూడలేదు. మనిషికూడా చక్కనివాడే. ఇంక, పాటా అద్భుతము. కేవలము దేవగానమే. ఇటువంటిమనిషిని ... ... "పాపము చాలా శ్రమ పడ్డావు. కాసిం పాలు పుచ్చుకో. లేకపోతే కాస్త టీ కాచి ఇమ్మన్నావా?" అన్నది. "వద్దండి. ఏమీ వద్దండి" అన్నాడు. "అలాగు కాదు. కాసినిపాలు పుచ్చుకో" అని తనకోసము అక్కడ ఉన్న పాలు అతని కిచ్చినది. అవి అతను పుచ్చుకుంటూ ఉండగా తనూ కొంచెము రాగ మాలాపించి అష్టపది పాడింది.

"చరణ రణిత మణి నూపురయా పరిపూరిత సురత వితానమ్
ముఖర విశృంఖల మేఖలయా సకచగ్రహచుంబన దానమ్ ... సఖిహే ...

రతిసుఖ సమయ రసాలసయా దరముకులిత నయనసరోజమ్
నిస్సహ నిపతిత తనులతయా మధుసూదన ముదితమనోజమ్ ... సఖిహే ...

"ఆహాహా, ఏమి సంగీతమండీ! ఏమి గాత్రమూ, ఏమి సౌకుమార్యమూ, ఏమి సౌఖ్యము! ప్రాణానికి ఇంత హాయి నిచ్చేసంగీతము ఎప్పుడూ వినలేదండి. అతిశయోక్తి కాదు. ముఖస్తుతి కాదు. అమ్మా, ఇటువంటి సంగీతము తమ స్వాధీనములో ఉన్నప్పుడు నాపోటి వాడిప్పు పాడ మని, అది బాగుందనీ స్తోత్రము చేస్తూన్నారే" అన్నాడు. "సరే, ఒకరినొకరు పొగడు కోవడము అయిపోయినది. కనుక ఒక్క క్షేత్రయ్య పదమేనా పాడ" మన్నది. "అమ్మా, ఇంక నే పాడలేను. మీ పాట విన్నతరువాత మళ్ళీ నోరెత్తడమే ఈ ఇంట్లోను! మీకు శ్రమలేకపోతే మీరే ఏదేనా పాడుతే సంతోషిస్తాను" అన్నాడు. "అలాగా. సంతోషిస్తావా? సరే, అయితేను" అని సుమారు ఒక్క గంటసేపు శృంగారరసప్రధానము లైన ప్రబంధ కవుల పద్యాలు, శ్లోకాలు, అష్టపదులు శ్రోత్రపేయముగా వినిపించింది.

కృష్ణమూర్తి పరవశు డయినాడు. ఇతని ఆత్మ అంబరవీథిని విహారము చేసినది. నేత్రములు అర్ధనిమీలితము లైనాయి. అవయవములు పట్టు తప్పినట్లుగా జార్లపడి కూర్చున్నాడు. అర్ధరాత్రి. పుచ్చపువ్వులా వెన్నెల. సంపంగి, నైటుక్వీను, పారుజాతము మొదల అయిన పుష్పముల దివ్యసౌరభము. దూరమున సముద్రపు రొదతప్ప ప్రపంచ మంతా నిశ్శబ్దము. ఎదుట అప్సరసవంటి స్త్రీ దేవగానము వినిపిస్తున్నది. కృష్ణమూర్తికి ఒళ్ళు తెలియలేదు. అభ్యాసము లేనివాడు ఘాటైనవిస్కీ తాగితే తల కెక్కినట్లు, ఈఅర్ధరాత్రి వెన్నెలలో ఈసంగీతము ఇతని తల కెక్కినది. ముఖము ఎర్రబడ్డది. లలాటమున ఘర్మబిందువులు ముత్యములవలె మెరుస్తున్నాయి. ఆనంద పారవశ్యంచేత నేత్రములు అశ్రుపూరితము లైనాయి. ఒళ్ళు పులకరించినది. హృదయములో నూత్న భావతరంగములు బయలుదేరినాయి. మనసులో అనరాని ఆలోచనలు పరుగెత్తినాయి.

రుక్మిణి పాట నిలుపగా తనొక అష్టపది పాడినాడు:

"స్మరగరలఖండనం మమ శిరసి మండనం
దేహి పదపల్లవ మూదారమ్
జ్వలతి మయి దారుణో మదన కదనానలో
హరతు తదుపాహిత వికారమ్.....ప్రియే..."

ఇతనిలో మార్పు రుక్మిణి గ్రహించింది. ఇతని మనసులో ఉన్న ప్రతి ఆలోచన ముఖములో అద్దములో ప్రతిబింబములాగ కనబడుతూ ఉంది. మనము జయించినా మనుకొన్నది. అష్టపది కాగానే క్షేత్రయపద మొకటి పాడినాడు. సుమారు రెండు గంట అవుతుంది. రుక్మిణి ఇంక నిలువలేక పోయింది. ఇతనిపాట పూర్తి కాకముందే గాలిలో లేడిగలాగ ఊగుతూ కృష్ణమూర్తి కూచున్న సోఫా దగ్గరకు వచ్చి పక్కను కూచుని ఇతనిని బిగి కౌగిట జేర్చి పట్టి నోటి మీదా కన్ను మీదా ముఖము మీదా తలమీదా గబ గబ ఇరవై సార్లు ముద్దు పెట్టుకొన్నది. ఆవిడపైట తొలగిపోయింది. పొంగి బిగియబారిన ఆమె వెచ్చని చన్మొనలు ఇతని హృదయమును దూసుకు పోయినాయి. గజ గజ వణకుతూ అవశుడై తన చేతులలో ఉన్న కృష్ణునకు స్త్రీ స్పర్శ కావడం అదే మొదటి సారి అని ఆమె తెలుసుకున్నది.

కృష్ణమూర్తి ఒకక్షణానికి చైతన్యము తెచ్చుకొని ఆమె కౌగిలి పట్టు విదిలించుకోవలెనని ప్రయత్నము చేశాడు. "వద్దు, తోసెయ్యకు నా ముద్దు కృష్ణా! భయపడకు. ప్రవరుడు లాగ వెర్రి వేషా లెయ్యకు. అతని కున్న నిగ్రహము నీకు లేదు. నీ కేమీ భయము లేదులే. స్వర్గము దగ్గర కెళ్ళి 'అబ్బే, ఇది కాదు స్వర్గమంటే' అక్కడనుంచి తిన్నగా నరకము లోనే పడడము. మనము కోరినప్పుడల్లా స్వర్గము రాదు. నిజమైన ఆనందము మనకు జీవితములో ఎప్పుడో కాని లభించదు. అదృష్టవశాత్తు అది వచ్చినప్పుడు ఆనందము ఇదవునా కాదా అని మీమాంస పడుతూ ఉంటే మనకోసము అది వేచి ఉండదు. మళ్ళీ యథాప్రకార స్థితిలోనే ఉంటాము.

అందుకని అట్టే సందేహించకు. ముద్దులకృష్ణా, రా!" అని కౌగిలి వదలకుండానే మంచము దగ్గరకు లాగింది అతన్ని.

కృష్ణమూర్తికి ఆమె చెప్పిన దేమీ వినపడ లేదు. ఆమె శరీరము వేడి తన ఒంటి కెక్కింది. ఆమె వేడి ఊర్పులు తన ముఖమునకు తగులుతున్నాయి. ఆమె శరీర సౌరభము మత్తు మందువలె ఇతనికి మాంద్యము కలిగించింది. దానితో ఇతని బలము పూర్తిగా నశించింది. కీలుబొమ్మవలె ఆమె పక్కను మంచము మీద కూచున్నాడు. అతని తల ఒక చేత్తో నిమురుతూ రెండవ చేత్తో కౌగిలి మరింత బిగించి రుక్మిణి మళ్ళీ ముద్దు పెట్టుకొన్నది. దానితో అతని, వెనుకటి స్వరూప మంతా మారిపోయినది. కొత్త ప్రాణమూ, దానితో మళ్ళీ బలము వచ్చినది. ఒక్కసారి ఒళ్ళంతా పులకరించింది. కళ్ళు జ్యోతులవలె ప్రకాశించాయి. ప్రవాహములో మునిగిపోతున్నవాడు చేతికి దొరికిన వస్తువును గట్టిగా పట్టుకున్నట్టు రుక్మిణిని తన బలముకొద్దీ ఆలింగనము చేసుకొని ఆమెకు ఊపి రాడకుండా నోటి మీద ముద్దు పెట్టుకున్నాడు. ఆ కౌగిటిలో పుష్పమువలె ఆమె నలిగిపోతూ "అబ్బా" అని వెనక్కు వాలింది.

ఆ ఉభయులకూ ప్రపంచ మంతటితో అంతరించిపోయినది.

౧౨

ఈ రెండు మాసములనుంచీ పడ్డ అవస్థను మరిపించే ఒళ్ళు తెలియని ఆనందములో ఒకవారము గడిచింది. వెన్నెల పోయి చీకట్లు అలుము కోడము మొదలుపెట్టినాయి. ఎల్లకాలమూ శుక్లపక్షము ఎందుకు నిలుస్తుంది? కృష్ణపక్షము వెంటనే రాక మానదు. ఆ అనాలోచిత కార్యము చెయ్యడమూ, చెయ్యిదాటి పోయిన తరువాత దాని మంచిచెడ్డలను గురించి ఆలోచనా, తరువాత విచారము.

రుక్మిణికి ఆ ఉద్రేకము ఇప్పటికి కొంచెము తగ్గింది. పొరపాటు చేశామనే జ్ఞానము కలిగింది. అయితే మట్టుకు ఇప్పుడు చేసేదే మున్నది? "ఇంకా నారాయణరావు ఎప్పుడు వస్తాడో; వచ్చిన తరువాత తెలిస్తే ఏలాగు, కొంప మునిగిపోతుంది. అయినా ఏలా తెలుస్తుంది ఆయనకు? అన్నట్లు ఈమధ్య ఉత్తరము వచ్చి కూడా చాలా కాల మయినది. ఎందుచేతనో, ఎప్పుడూ తప్పకుండా వ్రాసేవారు, ఈసారి ఇంత ఆలస్యానికి కారణ మే మైయుంటుంది? శరీరములో ఏమీ అస్వస్థగా లేదు గదా కొంపతీసి! నేనూ ఉత్తరము వ్రాసి రెండువారములు కా వస్తున్నది. ఏలా ఉన్నారో ఏమిటో" అని ఆలోచించి ఒకనాడు ఉదయము తొమ్మిది గంటలకు రుక్మిణి తన గదిలో కూచున్నది. క్రింద కృష్ణమూర్తి భోజనము చేస్తున్నాడు. ఆకాశాన్ని చిరుమబ్బులు ఒకదాన్ని ఒకటి తరుము కొడుతున్నాయి. ఒక క్షణము నీడగానూ ఒక క్షణము ఎండగాను ఉంటూ ఉంది. హఠాత్తుగా వాకిట్లో మోటారుచప్పుడు వినపడ్డది. ఎవరయి ఉంటారా వచ్చినవా రని రుక్మిణి ఆలోచించి కూచున్నది. లేచి ఇవతలికి రాలేదు.

నారాయణరావు కారులోనుంచి దిగి నాలుగడుగులలో మేడమీదికి వెళ్ళి తిన్నగా రుక్మిణి గదిదగ్గర నవ్వుతూ నిలబడ్డాడు. గుమ్మాని కెదురుగా పడకకుర్చీలో కాళ్ళూగిస్తూ వచ్చేవా రెవరా అని ఆలోచిస్తూ కూచున్నది రుక్మిణి. భర్తను చూచి నిర్ఘాంత పోయింది. "ఎక్కడ నుంచి ఊడి పడ్డాడు? ఏలా వచ్చాడు? ముందు ఉత్తరము ఎందుకు వ్రాయలేదు? అతని సంగతి అనుకుంటూ ఉండగానే ఈలా ప్రత్యక్షము కావడ మేమిటి?" అనే ఆలోచనలు గాలిలో మబ్బుల లాగ పరుగు లెత్తడము మొదలు పెట్టినాయి. ఈ ఆలోచనలో, లేవవలె నని, అతనికి స్వాగత మివ్వవలె ననే సంగతి మరచి పోయినది. నారాయణరావు రెండు అంగలలో ఆమె కుర్చీ దగ్గరకు వచ్చి కుర్చీలో తెల వెల బోతూన్న మనిషిని

కౌగిట్లో పట్టుకు లేవ నెత్తి ముద్దాడి, "ఏమి రుక్మిణీ, అప్పుడే రెండు మాసములకే నన్ను మరచి పోయావా ఏమిటి! లేక పోతే చెప్పకుండా వచ్చినందుకు కోపమా? అక్కడ పని అనుకున్నకంటె పదిహేను రోజులు ముందుగా అయి పోయింది. అందుచేత తక్షణం బయలు దేరినాను. నీకు తెలియ పర్చడానికి వ్యవధి లేక పోయింది. కేబుల్ ఇద్దా మనుకున్నాను, కాని మళ్ళీ నీకు తెలియకుండా హఠాత్తుగా వస్తేనే సంతోషిస్తా వని స్టీమరు, రైలూ తీసుక వచ్చి నంత త్వరగా వచ్చాను. పొరపాటు చేశా నన్న మాట. నీకు ముందు తెలియపరచ వలసినదే, అయినా ఆ మాత్రము దాని కంత కోప మెందుకూ? ఈపాటికైనా ప్రసన్నురాలవు కాకూడదూ!" అని నారాయణరావు భార్యగడ్డము పట్టుకొని ముఖముపై కెత్తి మళ్ళీ ముద్దు పెట్టుకున్నాడు.

రుక్మిణి బలవంతముగా తెచ్చిపెట్టుకొని చిన్ననవ్వు నవ్వి, "అబ్బే! నాకు కోప మేమిటి! కోప మేమీ లేదు. ఇప్పటికైనా నాయందు దయ గలిగి వచ్చినారు. చాలా సంతోషముగా ఉన్నది. ఈ పదిహేను రోజులూ మీదగ్గరనుంచి ఉత్తరము రాకపోయే టప్పటికి ఏమీ తోచడము లేదు. ఏలా ఉన్నారా ఏమిటా అనుకుంటూ, ఇంకా రావడానికి వీలులే దని మళ్ళీ ఉత్తరము వ్రాస్తారేమో నని భయపడుతూ ఏమీ తోచక రోజో యుగముగా గడుపుకుంటూ వచ్చినాను. ఇకనుంచి మీ రెక్కడకు వెళ్ళినా, ఒక్కరోజైనా నన్ను విడిచిపెట్టి వెడితే నేను వప్పుకోను. మీతో కూడా తీసుకవెడుతూ ఉండండి!" అని భర్త మెడచుట్టూ చేతులు వేసుకొని అతని రొమ్ముమీద తల పెట్టుకొని, కళ్ళనీళ్లు పెట్టుకున్నది.

ఇప్పటికి కొంచెము రుక్మిణికి మనసు కుదుట పడ్డది. కాని ప్రేమ పురి గొల్పగా రెక్కలమీద ఎగిరివచ్చిన అమృతమయుం ఎదుట అతనికౌగిట్లో నిలబడ్డప్పుడు తను చేసిన అపరాధము పరిమితి తెలుసుకొన్నది. అగ్ని జ్వాలలమధ్య ఉన్నట్టుగా ఉన్నది. కన్నీరు సముద్రపు పొంగుల్లా వస్తూ

ఉన్నది. నారాయణరావు తనజేబు రుమాలుతో భార్యకన్నీరు తుడిచి, "ఏడవకు, ఆలాగే ఇకమీ దెవ్వడూ నిన్ను విడిచి వెళ్ళనులే, ఊరుకో. ఇంతబెంగ పెట్టుకుంటా వని తోస్తే ఏమైనా సరే, మొన్ననుకూడా నా తోటి తీసుకువెళ్ళేవాడనే. ఊరుకో" అని ఊరడించాడు.

నౌకర్లు ఇంతలోకే సామాను తీసుకొని పైకి వచ్చినారు. నారాయణ రావు బట్టలు విడవడానికి తనగదిలోకి వెళ్ళినాడు.

౧౩

నారాయణరావు తన గదితలుపు తీసి "మోహినీ, వచ్చా..." అనే అతని మాట పూర్తి కాలేదు. పటము కేసి చూసి నిర్ఘాంతపోయినాడు. పటము అక్కడనే ఉన్నది. పటములో ఉన్నది మోహిని రూపమే, దానిలో ఏమీ తేడా లేదు. కాని ఆముఖములో మార్పు ఆనవాలు పట్ట డానికి వీలు లేకుండా మారిపోయింది. ఆపటము వేయించి మొదట తను ఊరికి వెళ్ళేవరకూ ముఖము ఎప్పుడూ కలకలలాడుతూ ఉండేది. వెళ్ళే రోజునకూడా చిరునవ్వుతో సాగనంపింది. అలాంటి దిప్పుడు ముఖము కళావిహీనముగా ఉన్నది. ఏ డెనిమిది లంకణములు చేసినమనిషివలె చిక్కి పోయి ఉన్నది. కన్ను లశ్రుపూరితములయి ఉన్నాయి. ముఖములో కోప మూ, జాలీ కనపడుతూ ఉన్నాయి.

ఇటువంటిమార్పు ఇదివరకు నారాయణరావు ఎప్పుడూ చూచి ఉండ లేదు. పటములో అటువంటిమార్పు సాధ్యమా అని కూడా అతనికి అను మానము. ఇదివర కెప్పుడైనా నవ్వుతూ ఉన్నట్టు గాని, ముఖము చిట్లించు కున్నట్టు గాని తన అభిప్రాయమును బట్టి తనకు ఊరికే అల్లా కనపడేదను కునేవాడు. కాని ఇప్పుడుమట్టుకు ఆలా అనుకోడానికి ఏమీ అవకాశము లేదు. ఒకవేళ బొమ్మని ఎవరేనా మార్చి ఉందురా? మార్చడానికి ఎవరి

కేమి అవసరము! బొమ్మను చూచినా, అలా మార్చబడినట్లు కనుపించదు. చాలా కాలము క్రితము చిత్రించబడిన పటమువలెనే ఉన్నది. పైగా ఇక్కడికి వచ్చి ఈ పటము పాడుచేయుటానికి ఇంకొకళ్ళ కేమి అవసరము? అయితే, ఈమార్పుకు కారణ మేమై యుంటుంది? ఎవరిమీద కోపము? ఎవరిమీద జాలి?

అతను బట్ట విడవకుండానే పటము దగ్గరకు వెళ్ళి కూచున్నాడు. "మోహినీ, ఏమి టిది? ఎందు కీకోపము? ఎందు కీలా ముఖము వన్నె తరిగి ఉన్నది? ఎందు కిలా చిక్కిపోయినావు? నేను వెళ్ళిపోయా నని కోపమా? నీతోటి చెప్పే వెడితిని గా! ఉత్తరము వ్రాయలే దనా? నాసంగతు లన్నీ నీకు తెలుస్తూనే ఉన్నాయి గా! ను వ్వెప్పుడూ నాకు తోడునీడగా ఉంటూనే ఉన్నావు గాదూ! వేరే ఉత్తర మెందుకు? పోనీ, నావల్ల లోప మేదేనా వస్తే, అప్పుడే చెపుతే సవరించుకునేవాడిని గాదూ! ఏమి, మాట్లాడవు. సమాధానము చెప్పవు! మోహినీ, ఏమి టిది? నా కేమీ తోచడము లేదు. ను వ్వేదో చెపుతేనే గాని నే నిక్కడనుంచి కదలను" అని అక్కడనే కూచున్నాడు.

ఎంతసేపు కూచుంటేమట్టుకు పటము ఏమి మాట్లాడుతుంది? ఏమీ జవాబు రాలేదు. కళ్ళల్లో అశ్రువులు మట్టుకు ఎక్కు వయినట్లు కనపడ్డది. సుమా రొకగంట అలాగే కదలకుండా, ఏమీ తోచకుండా కూచున్నాడు. ఆఖరికి లేచి బట్టలు విడిచి, స్నానానికి ఇవతలికి వచ్చినాడు. ఈసంగతి రుక్మిణితో మట్టుకు ఏమీ చెప్ప లేదు.

స్నానము చేసి రుక్మిణి, తనూ భోజనానికి వెళ్ళినారు. భోజనము చేస్తూ, అందరియోగక్షేమమూ అడిగి తెలుసుకున్నాడు. "ఏడీ, కృష్ణమూర్తి, ఏడీ? అప్పుడే భోజనము చేసి కాలేజీకి వెళ్ళేడా ఏమిటి? బాగా చదువుకుంటున్నాడా? అతనికి ఏమీ లోటు లేకుండా కనుక్కుంటున్నావా? అతని కేమైనా డబ్బు గిబ్బు అవసర మయితే ఇచ్చావా? ఏమీ ఇబ్బంది పడ

లేదు కదా అతను!” అన్నాడు రుక్మిణితో.

రుక్మిణి తెల్ల బోయింది. “ఇదేమిటి! కృష్ణమూర్తిని గురించి ఇంతగా వన్నదుగుతున్నాడు! ఇతని కేమీ అనుమానము లేదుగదా!” అనుకున్నది. ‘అయినా ఇతనికి అనుమానము కలగడానికి ఏమి అవకాశము ఉంటుంది’ అని ధైర్యము చెప్పుకొని, సమాధానము చెప్పింది. కాని గుండెలలో మట్టుకు ఒకవిధమైన బెదురు అరంభమయినది.

౧౪

నారాయణరావు మోహినిపటములో మార్పు చూచినప్పటినుంచీ మనిషి మనిషిలా లేడు. ఒకవిధమైన బెంగ బయలుదేరినది. పటములో మార్పు నిజమే. ఏదో తగినంత గొప్పకారణ ముంటేనే గాని ఇటువంటిమార్పు కలుగదు. అదేనా ప్రతిపటములోనూ ఇటువంటిమార్పులు కలుగవు. తన మోహిని పోయినా, ఈపటములో ఇంకా జీవించి ఉన్నదగనుక మామూలుగలెనే అవస్థాభేదము లన్నీ ముఖములో కనపడుతున్నాయి. కాని ఇంతమార్పు కలిగించేకారణము ఏమై ఉంటుంది? ఏలాగు తెలుసుకోవడము! మోహినా మౌనముద్ర వహించి కూచున్నది. ఇంక ఈ సందేహము తీర్చువా రెవరు? అని అనేకవిధాలుగా ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు. తన పనికూడా సరిగా చూచుకోవడము మానేశాడు.

దీనికి తగినసమాధానము రుక్మిణి ఏమైనా చెవుతుందేమో అడిగి చూదామా అనుకున్నాడు. మళ్ళీ ఏమి తోచినదో ఆమెదగ్గర ఈసంగతి తలపెట్ట లేదు. రుక్మిణిలో కూడా కొంచెము మార్పు కలిగినది. వెనుకటి ఉత్సాహము ఉద్రేకము కొంత తగినట్టు కనుపించినవి. మునపటిదురుకు పోయి కొంచెము మాంద్యములో పడ్డది. ఎప్పుడూ ఏదో ఆలోచిస్తూన్నట్టుగా పరధ్యానముగా ఉండడము మొదలు పెట్టింది. పలకరిస్తే ఉలికి పడి, లేనిహాసము తెచ్చి పెట్టుకొని సమాధానము చెప్తూ ఉంటుంది.

నాటకాలమీద సినిమాలమీదా పూర్వపు అభిమానము తగ్గినది. అన్నిటి మాటా అలా ఉంచి తన విషయములో కూడా కొంచెము దూరదూరముగా ఉంటున్నది. ఏమి టీ చిత్ర మంతాను అని ఆలోచిస్తూ ఉండగా హఠాత్తుగా మనసు కొకఊహ తట్టినది.

కాని దానిగురించి మళ్ళీ ఆలోచించడానికి భయపడ్డాడు. తనకే సిగ్గుగా తోచింది. అటువంటి ఆలోచన తనకు తగ దనుకొన్నాడు. ఇంత నీచ మైన ఊహ తనకు ఏలా కలిగిందా అనుకున్నాడు. అనేకవిధముల ఆ ఆలోచనను మనసులోనుండి తొలగించవలె నని శాయశక్తులా తంటాలు పడ్డాడు. కాని అదిమట్టుకు తొలగి పోలేదు. ఏది ఆలోచించబోయినా పంతము పట్టినట్టు ఆ ఆలోచనే పైకి రావడము మొదలు పెట్టినది. వద్దను కున్నకొద్దీ ప్రతివిషయము ఆ ఊహను రూఢి చెయ్యడానికి ప్రయత్నిస్తూ ఉన్నట్టు కనపడ్డది. ఊరినుంచి వచ్చినప్పటినుంచీ కృష్ణమూర్తి ఒక్కసారీ కనపడలేదు. ముఖము తప్పిస్తూ ఉన్నట్టు కనపడ్డది. ముఖము తప్పిస్తూ ఉన్నది వాస్తవమే. ఆలోచన నిజమే అయి ఉంటుందా? కాదు ఒక్క నాటికీ కాదు! అయినా ఏమో మోహినిని అడిగి చూదాము, అని తిన్నగా తనగదిలోకి వెళ్ళాడు..

గంభీర మైన ముఖముతో, నిశ్చల మైన చూపుతో, దృఢ మైన నడకతో మనోనిశ్చయమును సూచించేటట్లుగా పెదవులు బిగించి తిన్నగా పటము దగ్గరకు వెళ్ళి నిలబడి "ఏమి, మోహినీ! నాఊహ నిజమేనా? ఏమిటి, కొంప తీసి అంతపని జరిగిందా? ఎంతపని! ఎంతద్రోహము చేసింది! నిజమే! సందేహ మేమీ లేదూ!" అన్నాడు. వేడినిట్టూర్పులు అతిత్వరితముగా వస్తున్నాయి. మోహిని వేరే సమాధానము చెప్పే దేమిటి, కళ్ళమ్మట నీళ్లు బొటబొట కారుతున్నట్లు, వెక్కివెక్కి రాగా లేదుతున్నట్లుగా, రొమ్ము కదులుతు న్నట్టు, ఎగుపులు వస్తున్నట్టు నారాయణరావుకు కనపడ్డది. ఆమె చేతులు క్షమాపణ వేడుతున్నట్లుగా జోడించి ఉన్నాయి.

నారాయణరావు నిశ్చేష్టుడై దగ్గరఉన్న కుర్చీలో కూలబడ్డాడు. ఒళ్లు కంపిస్తోంది. మోకాళ్ళమీద మోచేతు లానుకొని అరచేతులలో ముఖము పెట్టుకుని దుఃఖనిమగ్నుడై కూరుచున్నాడు. హృదయము ఎండి పోయినది. పొడిగుడ్లు పడ్డాయి. ఒక్కసారి పిల్లవానివలె ఏడిస్తే, హృదయభారము కొంతవరకు తగ్గుతుం దనుకొన్నాడు. కాని ఒక్క కన్నీటిచుక్కైనా ఎంత ప్రయత్నము చేసినా రాలేదు. అలాగే కదలకుండా కొన్ని గంటలసేపు కూరుచున్నాడు. అప్పటికి కొంచెము దుఃఖభారము తగ్గింది, హృదయము కొంచెము చులకపడ్డది.

౧౫

మోహిని ఇచ్చిన సలహాయే బాగున్నది. తాను ఒకరియందు దోషారోపణ చేసి, వారిని శిక్షించడానికి తన కేమి అధికారము ఉన్నది?

దూరము ఆలోచించి త నేమీ ఎరగనట్టుగానే ప్రవర్తించడము మొదలు పెట్టేడు. ఇనుకటికంటె కూడా రుక్మిణియెడల ఎక్కువ దయగా ఉండడము మొదలు పెట్టినాడు. ఒక్క క్షణమైనా బొత్తుగా విడిచిపెట్టడం లేదు. కృష్ణమూర్తిని సెలవలు ఇవ్వడముతోటే తనవని ఏదో చూడమని కాకినాడ పంపివేసినాడు.

కాని నారాయణరావు దయగా ఉంటున్నకొద్దీ రుక్మిణికి మనోవ్యథ హెచ్చింది. అతను దగ్గరకు వచ్చినకొద్దీ రుక్మిణి దూరముగా ఉండడము మొదలు పెట్టింది. అతను అమృతవర్షము కురిపించినకొద్దీ రుక్మిణి కృశించి పోవడము మొదలు పెట్టింది. ఏలాగో తనకు తెలియదు కాని నారాయణరావు తన అపరాధము తెలుసుకున్నా డని రుక్మిణి గ్రహించింది. ఏలా తెలుసుకున్నాడు? ఎవరు చెప్పి ఉంటారు? ఎవరైనా చెప్పడానికి మట్టుకు ఒక్క భగవంతుడికి తప్ప ఈసంగతి ఇంకొకరికి ఎవరికి తెలుసును? ఏలాగైతే నేమి, తెలుసుకున్నవాడు నన్ను తిట్టడమో, కొట్టడమో చే

వదక్కా చేయక ఈశత్రుమీద పెట్టుకోవడ మేమిటి? ఇది మరింత బాధగా ఉందే! ఏలాగు, ఏమి దారి! పోనీ వెళ్ళి అంతా చెప్పేస్తేనో? మనము అనుకున్నట్టుగా ఇదివరకు తెలియకపోతే చెపితే ఏమి కొంప మునుగుతుందో! ఇదివరకే తెలిస్తే ఇప్పుడు మనము చెప్పినందువల్ల వచ్చే లాభ మేమిటి?

అంతకంతకు రుక్మిణి మతి పోయినదానివలె ఉన్నది. ఆమె హృదయములో ఆందోళన హెచ్చింది. ఏమి చేయుడానికి తోచలేదు. నారాయణరావు వచ్చి సుమారు నెలరోజులు కావచ్చింది. ఆనాడు ఆదివారము. రుక్మిణి తనగదిలో ఉన్నది. నారాయణరావు గదిలో అతను ఏదో పని చేసుకుంటూన్నాడు. సాయంకాలము సుమారు నాలుగుగంట లవుతుంది; ఆకాశమున కారుమబ్బులు కమ్మినాయి. ఉరుములూ మెరుపులూను. రుక్మిణి హృదయములో బాధ సహింప శక్యము కాకుండా ఉన్నది. ఈ అవస్థ ఏలాగో ఓలాగ అంత మొందిస్తేనే గాని బ్రతుకు దుర్లభ మనుకున్నది. ఏలాగ అంత మొందించడము? తను ప్రాణహత్య అయినా చేసుకోవలె. లేకపోతే అతని కాళ్ళమీద పడి జరిగిన దంతా చెప్పి, రక్షించమనేనా వేడుకోవలె. ఇప్పు డతను క్షమించలేడు అని కాదు. కాని అతని నోటంట ఆమాట వస్తే ఈహృదయవేదన తీరుతుందేమో. అలా చెప్పేస్తే కృష్ణమూర్తికి ఏమి నష్టము కలుగుతుందో. పోనీ ప్రాణత్యాగము చేసుకుందాము అంటే ఇంత చిన్న వయస్సులో—ఆర ఏండ్లయినా నిండ లేదు. ఇటువంటి భర్తను విడిచిపెట్టి ఈ ప్రపంచాన్ని విడిచిపెట్టి ఏలాగు పోవడము. పోతేమట్టుకు ముక్తి ఉంటుందా? ఈశ్వరుని ఎదట నిలబడి సమాధానము చెప్పుకో నక్కరలేదా? మనలాంటి మనిషిదగ్గరనే ఈలా జడిసేటప్పుడు ఇంతదోషముతో ఈశ్వరుని దగ్గర ఏలా నిలబడడము? అయినా చేసిన దానికి ఫల మెక్కడో ఒకచోట అనుభవించవలెకదా! ఈఅనుభవ మిప్పుడు తప్పించుకుంటే ముందు తప్పుతుం దన్నమా టేమిటి? కర్మ చేసేటప్పుడు ఉండే ధైర్యమే దానిఫల మనుభవించేటప్పుడూ ఉండ నక్కరలేదా?

ప్రాణత్యాగము చేసుకోడము వట్టిపిరికితనం. అది తప్పు. వెళ్ళి ఆయన కాళ్ళమీదే పడతాను. నాయందు ఇంతదయగా ఉన్నవాడు కృష్ణమూర్తిని పట్టుకు శిక్షిస్తాడా? పాపము, అతనిని ఇందులోకి దింపినదాన్ని నేనే కదా! అసంగతి స్పష్టముగా నారాయణరావుతో చెపితే అతనియెడల పట్టుకు దాక్షిణ్యము వహించక పోతాడా? అని చాలా దూరము ఆలోచించి చెంగున లేచి నారాయణరావు గదిగుమ్మము దగ్గరకు వెళ్ళినది.

అక్కడకు వెళ్ళేటప్పటికి మొదట ఉన్న ధైర్యము స్వేదరూపమున నీరై ప్రవించి పోయింది. ఒళ్ళంతా బలువు ఎక్కిపోయినది. అడుగు ముందుకు సాగలేదు. బయట ఉరుములూ మెరుపులూ ఎక్కువయినాయి. పెద్ద సుడిగాలి బయలుదేరినది. ఒక్కక్షణము మళ్ళీ తటపటాయించినది. కాని ఆఖరికి తెగించి ఒక్కఅంగలో వెక్కి వెక్కి రాగా లెడుతూ, వ్రాసుకుంటున్న నారాయణరావు కాళ్ళపైన పడ్డది. ఇదేమని నారాయణరావు భార్యను బలవంతాన లేవదీసి ఒడిలో కూచోపెట్టుకుని కన్నీరు తుడిచి, దుఃఖహేతు వేమి టని అడిగినాడు.

నోట మాటరాక పొంగిపొరలి వస్తున్న దుఃఖమును ఆపుకోలేక, అతని రొమ్ముమీద తల పెట్టి ఏడ్చి తుదకు తను చెప్పదలచుకొన్నదంతా ఎగుపులతో చెప్పి తనను ఇంట్లోనుంచి వెళ్ళగొట్టే సెయ్యవలసిన దనీ, అతని సన్నిధియందు నుంచోడానికి కూడా యోగ్యత లేదనీ, ఏదో ఒక విధమైన శిక్ష విధిస్తేనే కాని ఈబాధ సహించ లే ననీ ప్రాధేయ పడ్డది.

నారాయణరావు నిదానముగా ఆమె నొకసారి చూసి, తల నిమురుతూ "ఈ పశ్చాత్తాపముకంటె వేరేశిక్ష యేమి కావాలి? ఇదంతా మరచిపో. నూతన జీవిత మారంభిద్దాము" అన్నాడు.

తుపాను తొలగి పోయింది; ఆకాశము నిర్మలమయినది. అస్తమిస్తున్న సూర్యుడు గాఢాలింగనమున బద్ధులైన ఆదంపతులను చూచి దొంగతనము

చేసిన వానివలె సిగ్గుచేత ఎఱ్ఱవారిన ముఖముతో పశ్చిమాద్రి వెనుక దాక్కున్నాడు.

౧౬

నారాయణరావు విదేశమునుంచి తిరిగి వచ్చినరోజు మొదలు కృష్ణమూర్తి నారాయణరావుగారి ముఖము తప్పించుకు తిరిగేడు. వెనుకటి చనువుగా ఆయన దగ్గరకు వెళ్ళడము మానివేసినాడు. తను వారియెడల ఒనర్చిన అపరాధము పరిమితి తెలుసుకొని సిగ్గుపడి పోయినాడు. ఇంత మహోపకారము తనకు చేసినందుకు ప్రత్యుపకారముగా ఇంత నీచకృత్యము చేశాము గదా అని విచారించినాడు. కాలేజీకి వెళ్ళేవాడన్న మాటే గాని అక్కడ గురువులు చెప్పే దేదీ తల కెక్కేది కాదు. ఇంటికి వస్తే పుస్తకము చేత పట్టబుద్ధి అయ్యేది కాదు. భోజనము దగ్గరకు వెడితే అన్నము తినబుద్ధి అయ్యేది కాదు, రాత్రి పడుకుంటే కంటికి కునుకు వచ్చేది కాదు.

ఈఅవస్థలో ఉండగా కాలేజీకి వేసంగి సెలవలు ఇచ్చారు. ఇంటికి వెళ్ళడమా మానడమా? ఇంటికి వెళ్ళడానికి డబ్బెవరిస్తారు? ఇస్తే వారి ముఖము తప్పించి నారాయణరావుగారి ఎదుట ఏలా పడడము? ఇంటిదగ్గర "నీ కింత అప్పు లెవ రున్నారు? వెళ్ళి ఏమిచేస్తావు?" అని అడిగితే ఏమి సమాధానము చెప్పేది? అని సెలవు లిచ్చేనాడు రాత్రి పడుకుని ఆలోచిస్తూ పక్కమీద దొర్లడ మారంభించినాడు మూర్తి.

మరునాడు ఉదయాన్ని నారాయణరావు అతన్ని పిలిచి, కొంతసొమ్మిచ్చి కాకినాడ వెళ్ళి వారి పనులేవో చూచి రమ్మని పురమాయించాడు. కృష్ణమూర్తి గజగజ లాడుతూ తల వంచుకుని నిలబడ్డాడు. నారాయణరావుకు తన సంగతి తెలుసునని ఓమోస్తరుగా గ్రహించుకున్నాడు. అక్కడ నిలబడ్డంత సేపు ఆయన చూపు లాగ్నేయాస్త్రముల వలె నిలువెల్లా దహించేస్తున్నట్టు ఉన్నాయి. కాని ఆయన మాటలలో మార్దవము గాని ముఖములో కోపము కాని లేదు.

కృష్ణమూర్తి సెలవు దీసుకుని మళ్ళీ నారాయణరావు గారికి కనబడకుండా ఆసాయంకాలమే బయలుదేరి కాకినాడ వెళ్ళిపోయినాడు. మద్రాసు విడిచి పూర్వపు స్నేహితుల మధ్యకు వచ్చినా, నారాయణరావు గారికి తెలిసిందేమో, ఏమి చేస్తారో అనే భీతిమట్టుకు వదల లేదు. మనోవ్యథ అనేక విధముల బాధిస్తోన్నది. పోనీ ఈ సంగతంతా వారికి ఉత్తరము వ్రాసేదామనుకున్నాడు. అలా వ్రాస్తే రుక్మిణిసంగతి ఏమి కాను? వారి సంసారము ఇంతటితో ఛిద్రమయిపోతుందేమో! దానికి కారణము మనమెందుకు కావలెనని కొన్నాళ్ళు ఊరుకున్నాడు. కాని మనోవేదన పిశాచమువలె వెన్నంటి పీడిస్తూనే ఉన్నది. దుస్సహమైన ఈ బాధనుండి తప్పించుకోడానికి ఒక్కటే మార్గము. ఏమైనా ఆపని చేసి తీరవలసినదే. లేకపోతే జీవితము దుర్భర మౌతున్నది.

జరిగిన సంగతంతా వ్రాసీ, ఇక తనెప్పుడూ చెన్నపట్నము రాననీ, ఈ అపరాధము మన్నించమనీ, తన భావి జీవితమంతా వారి క్షమాపణపైన ఆధారపడి ఉన్నదనీ పెద్ద ఉత్తరము నారాయణరావు గారి పేర వ్రాశాడు కృష్ణమూర్తి. తన్నిల్లా వ్రాసినట్లు ఆమెకూడా ఆయన పాదములపైన పడితే కొంత పాపపరిహార మౌతుందనీ ఆమె రహస్యమును బయలుపెట్టినందుకు క్షమించమనీ రుక్మిణి పేరకూడా వ్రాశాడు

౧౭

ఈ రెండు ఉత్తరములూ రుక్మిణి నారాయణరావుతో మాట్లాడిన మర్నాడు వచ్చినాయి. రుక్మిణి తన ఉత్తరము తీసుకు వెళ్ళి నారాయణరావుకు చూపించింది. నారాయణరావు తనకు వచ్చిన ఉత్తరము ఆమెకు చూపించినాడు. రుక్మిణి అది చదువుతుండగా గతమంతా మళ్ళీ ఒకసారి అద్దములోవలె కనుపించినది. తల వంచుకున్నది. కన్నీటి కాల్వలు ప్రవహిస్తున్నాయి. నారాయణరావు రెండు ఉత్తరములూ తీసుకుని నిప్పుపుల్ల వెలిగించి అంటిం

చేశాడు. "రుక్మిణీ, దీనితో గతమంతా నశించి పోయింది. ఇంక ఎప్పుడూ అసంగతి తలపెట్టకు" అని ఆమె కన్నీరు తుడిచినాడు.

౧౮

తర్వాత రెండురోజులకు బి. ఏ. పరీక్షలు తెలిసినాయి. కృష్ణమూర్తి ప్యాసు అయినాడు. నారాయణరావు కృష్ణమూర్తికి ప్యాసు అయినట్టు టెలిగ్రాము ఇచ్చి, అతని తండ్రి ఇదివరలో చేసే పని అతనిని చూస్తూ ఉండమనిన్ని కాన్వొకేషనుకు తప్పక రావలసిన దనీ ఉత్తరముకూడా వ్రాసినాడు.

ఉత్తరము వ్రాయడము ముగించడముతోనే నారాయణరావుకు పెద్ద నిట్టూర్పు వినపడ్డది. ఎవరా అని తిరిగిచూచేసరికి ఎవ్వరూ గదిలో కనుపించ లేదు. పైన చూచేసరికి మోహినే చిరునవ్వుతో నిజస్వరూపంతో కనుపించింది. మోహినీ! అయితే నేను చేసినపని నీకు నచ్చిన దన్నమాటే" అన్నాడు. మోహిని నవ్వి, నారాయణరావును కళ్ళతో ఆశీర్వదించింది.